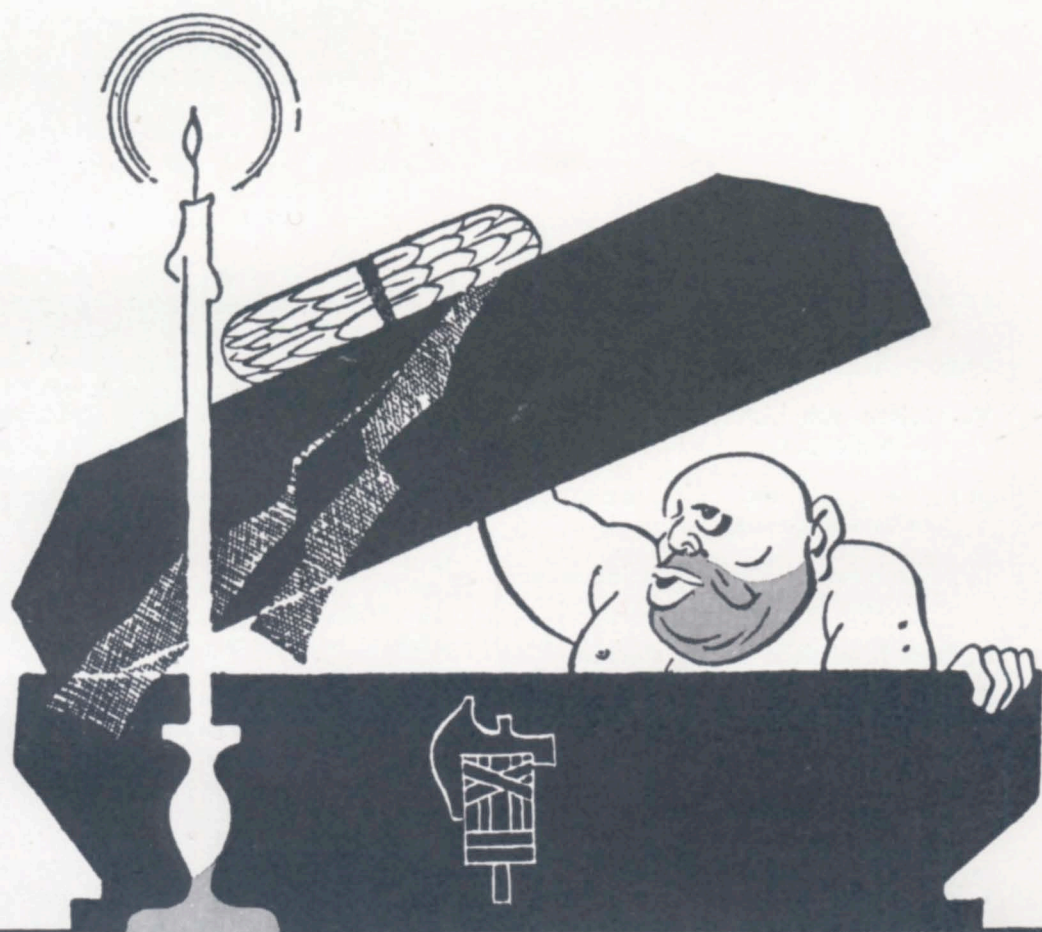


Syndikalismen

N:r 4 • 1943

Pris 75 öre



Farväl Benito!

Innehåll:

Staten diskuteras

Vetenskap och historieuppfattning III.

Av Rudolf Rocker

Industriernas vinster och arbetarnas löner

Av Sverre Bjurman

Syndikalismen i framtidens idédebatt II.

Av Folke Fridell

Italiens fascistiska regim störtad

Av Albert Jensen

Nederlagets Tyskland

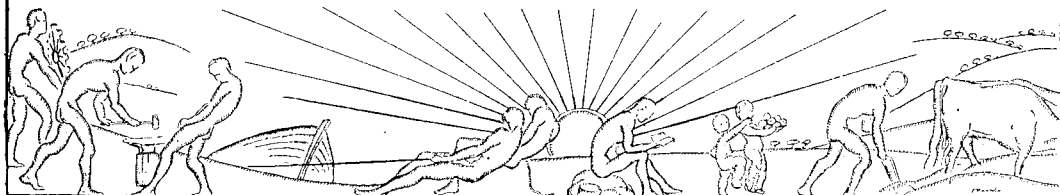
Av H. P. Schlicht

Bolsjevism och centralism

Av Karl Bondeson

Krig och ekonomi

SYNDIKALISMEN



Staten diskuteras

I nom den socialistiska världen har ständigt rätt den uppfattningen, att kapitalismen är den väsentligaste orsaken till vår tids krig. Följaktligen måste kapitalismen likvideras för att fred skall kunna råda i världen. I kapitalismens ställe måste socialismen komma. Det är så man tänker.

I en artikel i GHT (28/6) berör hr Birger Beckman även detta problem. Det kan vara både nyttigt och intressant att ta del av hans kritiska anmärkningar. Han skriver bl. a.:

”Nyligen antog den engelska fackföreningsorganisationen en resolution, vari utsades, att det pågående kriget visat, att framtiden måste tryggas genom en effektiv statlig kontroll över alla delar av samhällslivet, då blott en sådan kontroll skulle kunna omöjliggöra ett upprepanande av den katastrof, som det andra världskriget blivit för alla folk. Onekligen blir man en smula häpen över ett dylikt uttalande. Den statliga kontrollen över alla delar av samhällslivet har ju drivits till sin spets just i de länder, som världen nu med all kraft måste bekämpa för deras aggressivitet. Socialiseringen av ett samhälle har visat sig vara den perfekta jordmånen för uppkomsten just av sådana samhällsformer, som genom själva sin natur utgör ett ständigt hot mot världens säkerhet.

Visst inte, svarar man från socialistiskt håll. Olägenheterna med socialiseringen uppstår blott i de fall, då den socialiserade staten kom-

mer i händerna på en diktator eller ett litet slutet diktaturparti. I en demokrati, uppbyggd på allmän rösträtt, finns inte denna fara. Där handlar staten blott på uppdrag av medborgarna själva. Och medborgarnas flertal kan aldrig tänkas önska aggressivitet, de utgör aldrig något hot mot någon annan.

Det socialistiska resonemanget förbiser en praktiskt utomordentligt klart och många gånger demonstrerad verklighet. Det socialiserade samhället (vilken form det har, och vilken ideologi det än med läpparna bekänner) tilllägger *reellt* staten en obegränsad makt över individerna. Hur skulle det vara tänkbart att de denna ofantliga makt underkastade individerna i ett socialiserat samhälle verkligen skulle kunna bibehålla sin åsiktsfrihet, sin möjlighet att fritt välja bland olika alternativ vid ett val, sin individuella kontakt över statliga och professionella gränser?

Och hur skulle näringslivet i de socialiserade samhällena komma att te sig internationellt? I samma takt som statens inflytande över näringslivet ökar, i samma takt minskas möjligheten till direkt kontakt mellan enskilda företag i olika länder. Vi får då som normal den sällsamma form av handelsutbyte, som präglats under kriget och som innebär att staterna i stället för de enskilda firmorna uppträder som handelspartner. Majoriteterna måste i varje land kräva av sin statsledning, att den

gör bästa möjliga affärer. Här ligger konflikthanledningarna öppna i tiotusental mellan de socialiserade staterna. Ty märk väl, det blir här *staterna*, inte de enskilda firmorna, som råkar i konflikt med varandra. Och konflikterna kan inte avgöras på annat sätt än i proportion till den *makt* den enskilda staten förmår inlägga i sitt bud. En handelspolitik byggd på makt utgör emellertid ett ständigt hot mot freden.”

I stort sett torde hr Beckman ha alldeles rätt sin kritik, dock med den väsentliga reservationen, att den bara är hållbar för den *statliga* socialiseringen eller socialiseringen genom staten. Om man skall betrakta den nazistiska ordningen som ett slags ”socialisering” (utan att därför kalla den socialism), och det kan man göra, så har denna form av samhälle just befrämjat aggressionen och kriget. I den på nazistiskt sätt socialiserade ordningen har staten blivit en fruktansvärd makt i händerna på en klick maktsjuka människor, en makt som medelst undertryckandet av den personliga friheten och dess ersättande med den centraliserade statsviljan kunnat mobilisera alla krafter för att sätta dem i krigets tjänst.

Invändningen, att olägenheten med den socialiserade staten bortfaller i en demokrati uppbyggd på allmän rösträtt, ty där handlar staten på uppdrag av medborgarna, och medborgarnas flertal ansluter sig icke till en aggressionspolitik, den är icke hållbar. Erfarenheten visar oss detta tydligt och klart. Man såg hur den franska demokratin jordfästes av folkets valda representanter i parlamentet, just för att landet skulle få militär kraft och styrka. Demokratien begick harakiri till förmån för statsallmakten. Och man ser exempelvis hos oss själva här i Sverige, hur demokratin ställts på avskrivning i takt med socialiserings- och statliga regleringsåtgärder. Folket trängs i bakgrunden och staten tränger sig fram till avgörandets bord. Folket tillfrågas icke om sina önskningar eller sin vilja. Staten eller ”nationen”, eller vad man behagar kalla det, blir målet och folket blir medlet. Folket förlorar sin frihet och slutligen sina liv för att staten skall kunna leva. Det är i allt mindre omfattning medborgarna ger staten direktiv; det är staten som dirigerar medborgarna. Och

ju mäktigare staten blir, desto maktlösare blir individerna-medborgarna. Och utvecklingen ådagalägger själv, att en ”socialisering” genom växande statskontroll eller statsövertagande av den ekonomiska verksamheten i samhället logiskt medför en statlig maktkoncentration och en avdemokratisering som leder till förlust av personlig frihet. Statssocialiseringen leder till statstotalism och diktatur och utraderar demokratin. Därmed bortfaller också den folkliga nonaggressionsviljans inflytande på statspolitiken, och den för maktkoncentrationen alltid karakteristiska aggressiviteten blir förhärskande och leder lätt till krigets aggression.

Birger Beckman har rätt i sin anmärkning, att i de socialiserade staterna är det icke längre de enskilda firmorna eller de enskilda grupperna inom samhället som komma i konflikt med motsvarande personer eller skikt i andra länder, utan det blir de socialiserade staterna som komma i konflikt med varandra. Om den kapitalistiska staten hittills väsentligen dirigerats i sin utrikespolitik av det maktägande kapitalistiska skiktet, så har i alla fall staten dock varit en förmedlare av den kapitalistiska viljan dikterad av det kapitalistiska profitintresset. Den ”socialiserade” staten blir den direkte exponenten för de stridande intressena. De stridande intressena konfronteras direkt med varandra utan någon förmedlande och mildrande institution. Intressesammansstötningen blir våldsammare. Den lilla regerande och maktägande klicken, som har samlat statsmakten i sina händer, vet att den genom staten kan disponera folket, massan för genomförandet av sin vilja. Statstvånget är väl organiserat.

Vad hr Beckman här lyckas illustrera, det är att den ”socialiserade” staten inte är någon säkrare tillgång för freden än den privatkapitalistiska regimen. Statssocialismen eller statskapitalismen är i detta avseende inte bättre än privatkapitalismen, och under vissa förutsättningar är den till och med sämre och farligare.

Men allt detta är dock intet argument mot socialismen, det är allra högst ett argument emot en bestämd form av socialismen: statssocialismen.

Faran för freden ligger inte bara hos privatkapitalism och statskapitalism, den ligger också i själva statens tillvaro. Det är staten som i såväl statskapitalismen som privatkapitalismen har den centraliserade makten över folket genom det centraliserade, organiserade våldet. Det är staten som undantränger den fredsvilja, som otvivelaktigt förefinns hos den stora majoriteten av folket genom att med hjälp av sin våldsorganisation tvinga folkmajoriteten att handla för kriget trots att den är emot kriget.

För att kunna etablera fred måste därför icke bara privatkapitalismen såväl som statskapitalismen avlägsnas utan själva staten måste upplösas för att icke det fredliga folket skall kunna tvingas in i kriget mot sin vilja.

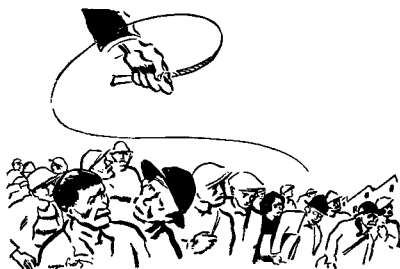
Man måste med andra ord finna en annan form för socialismen än den statsauktoritära. Man måste förverkliga socialismen under en form som gör att *folket självt behåller bestämmanderätten*. Men det gör det icke under staten, antingen den är demokratisk eller totalitär. Staten är ett maktredskap *över* folket, för folkets regerande och behärskande.

Kapitalismen måste likvideras, den privata som den statliga, genom statens sönderdelning eller upplösning och maktens och bestämmanderättens decentralisering på det ekonomiska såväl som det politiska området, varigenom intet undertryckande av massornas fredsvilja kan komma till stånd. Producenternas övertagande av produktionen genom egna sammanslutningar, handens och hjärnans arbete i samverkan, ger bestämmandet över produktionslivet åt folket självt. Och medan en statlig regering icke väger så noga de offer som få betalas av ett folk, som kastas i krig av staten, så vet folket av sorglig erfarenhet, att

man inte kan köpa några fördelar genom ett krig utan att få betala dess värde mångfaldigt. En regering eller statsstyrelse går inte själv ut i krig, men det gör folket, och därför är folket också fredsinställt medan en regering lätt blir krigsinställd. En form av socialism som ger folket bestämmandet över sig självt är således det som måste eftersträvas i stället för statssocialismen.

Icke bara folkets egna organisationer på det produktiva området, utan inom alla möjliga områden. Ett konsumenternas genom egna sammanslutningar samordnade intresse är kanske en lika viktig faktor. Konsumenterna veta, att konsumtionen inte blir billigare genom krig utan tvärtom oändligt mycket dyrare. Liksom de tillvarataga gemensamma intressen inom det egna landets gränser, kunna de tillvarataga gemensamma intressen genom sammanslutningar som stiga ut över den nationella begränsningen på samma sätt som producentorganisationerna naturligtvis söka internationellt samarbete till fördel för alla. Kulturella organisationer på livets alla områden och utan begränsning av de nationella eller statliga skrankorna bli också redskap för nedbrytandet av nationellt trängsinne och inskränkning som hör statsorganisationen till. Genom kontakt och samverkan mellan de olika ländernas folk med hjälp av alla slags fria sammanslutningar nötes slutligen den nationella högfärden och överlägsenheten och antagonismen bort.

Internationella sammanslutningar har man redan på många livets områden och den naturliga utvecklingen ligger i en fortsatt utveckling efter denna linje. När staten icke längre existerar, existerar ingen krigsorganisatör och ingen våldsmakt, som kan tvinga folken ut i kriget.



Vetenskap och historieuppfattning

Av Rudolf Rocker

III.

Det finns i historien tusentals företeelser, som inte låta sig förklaras rent eller enbart ekonomiskt. Naturligtvis kan man inordna allt i ett bestämt system, men resultatet av ett dylikt förfarande blir blott en vrångbild av de verkliga förhållandena. Det torde väl knappast existera en historisk händelse, till vilkens uppkomst inte ekonomiska orsaker bidragit. Mycket ofta framträder just inflytandet från de ekonomiska betingelserna med särskild skärpa, men de äro aldrig de enda krafter som verka eller ens de krafter, om vilka man kan påstå, att de äro av mer avgörande betydelse än alla andra. Vid alla händelser i samhällslivet, likgiltigt om det därvid är fråga om företeelser i det förflutna eller i det kommande, spela alltid en hel rad orsaker in, som i de flesta fall äro så fast förknippade med varandra, att det är alldeles omöjligt att nöjaktigt avskilja den ena från den andra. Det rör sig ständigt om en växelverkan mellan olika orsaker, som i regel visserligen giva sig märkbart tillkänna, men som under inga förhållanden låta sig efter vetenskapliga metoder beräknas, vägas eller mätas.

I historien givas händelser, som för miljoner människor och hela folk varit av den mest vittgående betydelse, men vilka, om man betraktar dem ur ekonomisk synvinkel, överhuvud icke låta sig förklaras. Vem kan till exempel påstå, att Alexanders av Macedonien erövringståg föranleddes av de dåtida produktionsförhållandena? Redan det faktum att

det väldiga rike Alexander sammanfogat med hundratusendens blod, strax efter hans död föll i spillror, är det bästa beviset för att den macedonske världsbetvingarens militära och politiska förvärv inte voro "historiskt betingade" av ekonomisk nödvändighet, lika litet befordrades de av produktionssättets utveckling. I Alexanders meningslösa erövringståg spelade "viljan till makt" en långt större roll än tidens produktionsförutsättningar. Trängtan efter att behärska världen hade hos den maktlystne despoten antagit rent av sjukliga former; hans rasande maktvansinne var drivkraften till hela den politik han förde, ledmotivet för alla hans krigiska företag, vilka uppfyllde den då kända världen med mord och brand. Det var också hans maktgalenskap, som fick honom att i de asiatiska despoternas enväld se något så eftersträvansvärt och som hos honom väckte en tro på, att han själv var en guds avbild.

Maktbegäret som alltid emanerar från enskilda eller små minoriteter i samhället är överhuvud som drivkraft till den historiska utvecklingen av största betydelse; dess vikt och räckvidd har hittills alltför litet beaktats, fastän den nog så ofta haft ett avgörande inflytande på de sociala och ekonomiska livsbetingelsernas allmänna utveckling. För den som inte aktger på denna betydelsefulla företeelse i det historiska skeendet är Roms och andra epokers historia, ja, även vår egen tids historia en förseglad bok.

I korstågens historia ha ekonomiska förhållanden tvivelsutan spelat en roll, som inte bör underskattas. Drömmen om Österlandets rikedomar kan för mängen fattig lycksökare ha varit en större eggelse till att taga korset än den religiösa övertygelsen. Men enbart ekonomiska orsaker skulle aldrig ha förmått att i århundraden sätta miljoner människor i rörelse, om de inte varit genomsyrade av en trons besatthet, som ständigt och jämt ryckte dem med sig, när ropet "Gud vill det!" skallade. De flesta av dem ägnade därvid inte en tanke åt de oerhörda, nästan oöverkomliga svårigheter, som voro förbundna med ett så äventyrligt företag. Vilken stark inverkan denna obändiga tro hade på människorna visar det s. k. barnkorståget (1212), som sattes i ver-

ket, sedan den tidigare korsfararhärens misslyckanden blivit allt mer uppenbara. Fromma ivrare förkunnade nämligen det nya budskapet, att den heliga graven blott kunde befrias av omyndiga, av arvsyndens förbannelse mindre befläckade, genom vilka Gud skulle förelägga världen ett under. Säkerligen var det inga ekonomiska motiv, som föranledde tusentals föräldrar att sända det käraste de ägde mot en säker död.

Men även påvedömet, som till att börja med blott ovilligt hade beslutat sig för att uppkalla den kristna världen till det första korsståget, leddes därvid i högre grad av maktpolitiska än ekonomiska bevekelsegrunder. I dess kamp för kyrkans hegemoni var det påvedörets företrädare till stor nytta, att mången världslig härskare, som hemma beredde det stort besvär, i det fjärran Österlandet var upptagen för en längre tid framåt och således inte kunde störa kyrkan i dess fullföljande av sina planer. Visst ha andra, i synnerhet venetianerna villigt erkänt, vilka stora ekonomiska fördelar korstågen medförde för dem, att de till och med utnyttjat dem till att utsträcka sitt välde att omfatta den dalmatiska kusten, de joniska öarna och Kreta, men att av detta draga den slutsatsen, att korstågen måste uppstå ur tidens produktionsförhållanden och därför voro oundvikliga skulle vara en bottenlös dårskap, som på inga villkor låter sig rättfärdigas. När kyrkan tog initiativet till förintelsekampen mot albingenserna, vilken varade i årtionden, kostade tusentals människoliv och ödelade det friaste och andligt mest avancerade landet i Europa, förintade dess högt utvecklade kultur och industri, förstörde dess handel och lämnade kvar en decimerad, utarmad befolkning, var den säkerligen ingalunda påverkad av ekonomiska bevekelsegrunder. Vad den därvid eftersträvade var en tronsenhet, vilken låg till grund för kyrkans maktpolitiska aspirationer. Men också det franska kungadömet, som senare understödde kyrkan i dess kamp mot kätteriet, vägledes därvid i första hand av rent politiska skäl. Monarkin blev i denna blodiga strid arvtagare till greven av Languedoc, varigenom hela södra delen av landet föll i dess händer, något som måste vara till största fördel i dess strävanden att

centralisera makten. Det var alltså huvudsakligen kyrkans och kungadömet's maktpolitiska aspirationer, som ledde till, att den ekonomiska utvecklingen i ett av Europas rikaste länder på ett våldsamt sätt avbröts och att den uråldriga härden för en glänsande kultur förvandlades till öde ruiner.

Mohammedanernas stora erövringståg och särskilt arabernas infall i Spanien, som inledde ett sjuhundraårigt krig, låta sig inte förklaras genom ett aldrig så grundligt studium av de dåtida produktionsförhållandena; en helt fäfäng möda vore det, om någon ville framlägga bevis för, att utvecklingen av de ekonomiska villkoren varit den drivande kraften under detta väldiga skede av historien. Det är just motsatsen som här träder i dagen: Efter erövringen av Granada, den vacklande halvmånens sista fäste, uppstod i Spanien en ny politisk-religiös makt, under vars fördärliga inflytande landets hela ekonomiska utveckling för århundraden framåt hejdades och delvis så grundligt fjättrades, att följderna därav ännu i dag tydligt framträda på hela iberiska halvön. Inte ens de oerhörda strömmar av guld, vilka efter upptäckten av Amerika i många år flöto från Mexico och det forna inkariket till Spanien förmådde hejda nedgången; de befordrade den endast. Genom Ferdinands av Kastilien giftermål med Isabella av Aragonien lades grundvalen till den kristna monarkin i Spanien, vars högra hand var storinkvisitorn. Det ändlösa krig, som under kyrkans banér fördes mot det moriska herraväldet, hade grundligt förvandlat de kristna spanska folkens själsliga och religiösa inställning och hos dem uppväckt denna ohyggliga religiösa fanatism, som i århundraden insvepte Spanien i andligt mörker och i sin linda förkvävde alla strävanden i framåtskridande riktning. Blott under dessa förutsättningar kunde denna fruktansvärda klerikal-politiska despotism utveckla sig, vilken, sedan den dränkt de spanska städernas sista spår av frihet i strömmar av blod, i tre århundraden ruvade över landet som en ohygglig mara. Under det tyranniska inflytandet av denna egenomliga maktkonstellation förintades, sedan araber och judar fördrivits från landet, de sista resterna av den moriska kulturen, hela

provinser, som tidigare liknat blomstrande trädgårdar, förvandlades till fruktansvärda ödemarker, emedan man lät de av morerna anlagda bevattningsanläggningarna förfalla och lämnade landsvägarna utan tillsyn. Men industrin som en gång tillhört Europas mest utvecklade försvann fullständigt eller återvände till för länge sedan föråldrade, primitiva metoder.

Enligt Fernando Garrido fanns det i början av 1500-talet 16,000 sidenvävstolar i Sevilla, vilka sysselsatte 130,000 arbetare. Vid slutet av 1600-talet återstodo blott 300 vävstolar. — "Hur många det fanns i Toledo vid slutet av 1500-talet är inte bekant, men man vävde där 217,000 kilo siden och denna industri gav arbete åt 38,484 personer. Vid 1600-talets slut var detta näringsfång fullständigt försvunnet. Segovia hade vid slutet av 1500-talet 6,000 vävstolar avsedda för duk, en segoviansk produkt som betraktades som den förnämsta i sitt slag i hela Europa. Vid 1700-talets slut hade denna industri så till den grad förfallit, att man måste tillkalla främlingar för att undervisa Segovias bebyggare i konsten att väva och färga dukar. Orsaken till detta förfall var fördrivandet av morerna, upptäckten och kolonisationen av Amerika och den religiösa fanatismen, som tönade verkstäderna och kom prästernas och munkarnas antal att snabbt tillväxa. När det i Sevilla återstod blott 300 vävstolar, hade munkklostren stigit till 62 och prästerskapet omfattade 14,000 präster."*) — Och Zancada förtäljer om denna period: "År 1655 försvunno sjutton av Spaniens skrän, därjämte järn-, stål-, koppar-, tenn-, bly-, svavel-, alunindustrins m. fl. industrigrenars yrkesutövare."**)

Men inte heller spanjorernas erövring av Amerika, vilken avfolkade iberiska halvön och förde över miljoner människor till Nya Världen, låter sig hänföras *endast* till "törsten efter

* Fernando Garrido, "Das heutige Spanien", som behandlar dess andliga och yttre utveckling under 1800-talet; till tyska av Arnold Ruge, Leipzig 1867. Rikt material innehåller också Garridos verk, "Historia de las clases trabajadoras" och hans övriga skrifter, som tyvärr inte föreligga i översättning.

** Práxedes Zancada, *El Obrero en España; Notas para su historia.*

guld", hur starkt framträdande den enskildes lystnad efter att roffa åt sig materiella rikedomar än må ha varit. Läser man den berömda "Conquistas" historia, måste man med Prescott erkänna, att den föga liknar ett troget återgivande av verkliga förhållanden, utan långt mer tilltalar läsaren i sin egenskap av en av de oräkneliga romaner behandlande det kringirrande ridderskapet, som just i Spanien voro så älskade och uppskattade.

Enbart ekonomiska skäl var det inte, som lockade över ständigt nya skaror av oförvägna karlar till det jungfruliga eldoradot på andra sidan den stora vattenöknen. När stora riken som Mexico och Peru, vilkas invånare räknade miljoner och därtill förfogade över en fämligen högt utvecklad kultur, kunde bevingas av en handfull våghalsiga äventyrare, som inte väjde för något medel eller någon fara, då de inte skattade värdet av sina egna liv alltför högt, så kan detta förklaras blott, om man närmare granskar det märkliga människomaterial, som under ett sjuhundraårigt krig så småningom mognat och härdats i ständiga faror. Kanske går den uppfattning, som tror sig kunna ersätta all sociologi med kunskap i psykologi, alltför långt, men att människans psykiska tillstånd utövar ett starkt inflytande på gestaltningen av hennes sociala omvärld synes oss obestridligt.

Man skulle kunna anföra ytterligare hundra exempel av vilka det klart framgår, att de ekonomiska betingelserna ingalunda utgöra tyngdpunkten i hela den samhälleliga utvecklingen, även om det inte kan förnekas, att de spela en viktig roll i historiens sociala utvecklingsprocesser, en roll som man visserligen inte bör blunda för men inte heller får måttlöst över-skatta. Det finns i historien epoker, då de ekonomiska förhållandenas betydelse i det sociala skeendet överraskande klart framträder, men det finns också andra epoker, då religiösa eller maktpolitiska strävanden med påtagligt godtycke ingripa i ekonomins normala utveckling och för en längre tid fullständigt omöjliggöra dess naturliga fortskridande.

Blott en epok, under vilken föreställningen om freden måste synas som en saga ur längesedan förgången tid och under vilken en sekellång blodig kamp, förd med obönhörlig

grymhet, var det normala livstillståndet, kunde bringa den vilda trosfanatism som är så utmärkande under just denna tid för spanjorens väsen till full utveckling. Och i dess spår följde den sällsamma böjelse, som längtade till handling, varje ögonblick var beredd att för ett förmätet hedersbegrepp, som ofta saknade varje allvarlig bakgrund, gripa till svärdet, och som driven av ett inre behov befann sig på en outtröttlig jakt efter äventyret.

Det är ingen tillfällighet, att Don Quijotes gestalt måste skapas just i Spanien. Blott en Cervantes, som själv hade så mycket av den kringströvande riddarens ande i sig, var kallad att fälla dom över det vilsegångna riddarskapet. Historiska händelser som reformationen, trettioåriga kriget, de stora revolutionerna i Europa och många andra kunna överhuvud inte eller blott ur mycket inskränkt synvinkel fattas som rena resultat av ekonomiska förhållanden, även om ingen förnuftig människa bestrider, att i dessa händelser även företeelser av ekonomisk natur spelat roll och haft sin andel i deras tillblivelse. Men ännu betänkligare är det, när man i de olika samhällsskikten från en viss epok inte vill se annat än företrädare för bestämda ekonomiska värden. En sådan uppfattning inskränker inte blott åskådarens blickfält i allmänhet, den ger överhuvud taget en vrångbild av historien, som inte längre har någon motsvarighet i det faktiska skeendet och ständigt och jämt måste leda till synvillor. Människan är ej blott bärare av utpräglade ekonomiska intressen. Englands och Frankrikes borgerskap liksom de flesta andra länders, där detta stånd uppnått historisk betydelse, ha särskilt i sin ungdom intresserat sig för andliga strävanden, vilka under inga omständigheter voro betingade av deras ekonomiska betydelse utan tvärtom ofta stodo i klar motsats till denna. Deras kamp mot kyrkan, deras bemödanden att återställa en varaktig fred mellan folken, deras liberala eller demokratiska uppfattning om regeringens väsen, som ställde dem i skarpaste kampställning till den kristna nådens traditioner, och många andra ting som en gång hänförde dem, utgöra bevis härför.

Man bör inte invända, att borgerskapet alltmer behärskat av inflytandet från sina ekonomiska intressen mycket snart glömde sin ungdoms ideal eller till och med förrådade dem. Jämför man den socialistiska rörelsens Sturm- och Drangperiod i Europa med dagens socialistiska arbetarpartiers nyktra realpolitik, blir man mycket snart övertygad om, att de föregivna representanterna för proletariatet ingalunda ha någon orsak att förebrå borgerskapet dess inre förvandling. Intet av dessa partier har under den svåraste kris, som den kapitalistiska världen någonsin genomlevat, gjort ens det ringaste allvarliga försök att inverka på de bestående produktionsförhållandena i socialistisk anda. Aldrig voro förhållandena mer mogna för en omgestaltning av den kapitalistiska ekonomin efter socialistiska grundsatser. Hela det kapitalistiska systemet har råkat i gungning. Krisen, fordom blott ett periodiskt återkommande undantagstillstånd i den kapitalistiska världen, är sedan år tillbaka det normala levnadstillståndet: Industrins kris, lantbrukets kris, handels kris, världets kris! Allt tycks ha ingått förbund för att riktigt ådagalägga den kapitalistiska ekonomins hela otillräcklighet. Trettio miljoner arbetslösa äro dömda till en eländig tiggartillvaro mitt i en värld, som går under i sitt överflöd. Men det fattas ande, den socialistiska inspirationen, som strävar efter en grundlig omgestaltning av samhällslivet och inte slår sig till ro med ett eländigt lappverk, som endast kan förlänga krisen men inte lösa dess problem. Aldrig förr har det stått så klart, att de ekonomiska betingelserna ensamt inte kunna förändra samhällets grundval, om inte de psykiska och andliga förutsättningarna äro tillfinnandes hos människorna, vilka giva sin längtan vingar och samla sina spridda krafter till samfällt arbete.

Men de socialistiska partierna och de fackliga organisationerna som voro burna av denna ande, ha inte blott svikit, när det gällt omgestaltningen av samhället; de ha inte ens varit i stånd att värna den borgerliga demokratis arv, ty överallt ha de utan motstånd prisgivit för länge sedan förvärvade fri- och rättigheter och på så sätt, om också mot sin vilja, befordrat fascismens frammarsch i Europa.

Industriernas vinster och arbetarnas löner

Av Sverre Bjurman

Affärsbankernas "socialisering" eller nationalisering eller förstatligande, hur man vill uttrycka saken, torde förr eller senare åter bli mera aktuell. Måhända är det detta hot mot bankernas självständiga existens, som föranlett dem att utsända en broschyr om "Industrin och affärsbankerna", i vilken man söker klarlägga, hur industrien under de senaste tjugo åren i allt större utsträckning frigjort sig från bankernas beroende, vilket beroende tidigare var så påfallande. Av 1935 års mammututredning och det Severinska avsnittet om "Bankerna och maktkoncentrationen inom svenskt näringsliv" framgick det, att år 1933 hade landets fyra största affärsbankers chefer och styrelseledamöter (tillsammans 58 personer) icke mindre än 590 styrelsemandat i 394 bolag, därav 146 ordförande- och vice ordförande- samt verkställande direktörsposter. Dessa bolag hade ett eget kapital på 3.853 miljoner kronor, medan alla de till taxering upptagna bolagens kapital uppgick till sammanlagt 4.842 milj. kr. Kapitalet i de bolag, i vilka de 58 personerna innehade styrelsemandat, uppgick således till i runt tal 80 % av det för samtliga bolag taxerade. Lades därtill, att nämnda bolag hade ett förlags- och obligationskapital på 1.084 milj. och annan lång kredit på 318 milj., så bringades det av dessa bolag kontrollerade kapitalet upp till 5.257 milj. kr. I de företag, som besattes med de 590 mandaten ingick också försäkringsbolag med fonder på 897 milj. De i avsedda bankföretagen på depositions- och kapitalräkning placerade medlen uppgingo till 1.905 milj. kr. De fyra bankerna kontrollerade

således ett sammanlagt kapital på betydligt över 8 miljarder, medan den år 1930 deklarerade förmögenheten uppgick till 15,3 miljarder. Man kan då förstå, vilken väldig maktkoncentration som samlats i dessa fyra bankers händer, som kontrollerade halva den deklarerade förmögenheten i landet. Därav framgår också deras avgörande inflytande över landets industriella och fiansiella liv. Landets verkliga härskare voro en klick bank- och industriherrar, som kunde bestämma relativt enväldigt.

Bankbroschyren avser ådagalägga, hur detta förhållande förändrats genom en starkt tillväxande självfinansiering inom industrin. Av affärsbankernas totala tillgångar, som 1942 uppges vara 6.917 miljoner, säges bara $\frac{1}{4}$ vara placerad så, att den kan bringa låntagarna i något slags beroende av bankerna. Och den större och medelstora industriens bankkulder stannade vid den blygsamma summan av 18 % av det egna kapitalet. D. v. s. att affärsbankerna kunna icke längre till följd av sin kreditgivning öva något dominerande inflytande på industrin, säges det. Det förklaras också, att $\frac{9}{10}$ av den större och medelstora industrien 1940 hade så god ställning, att bankerna saknade möjlighet till direkt inflytande. Vare härmed hur som helst, det finns också andra saker av intresse.

82 större industribolag med sammanlagt aktiekapital på 2.153 milj. kr. hade 1923 ett skuldöverskott på 283 milj. kr. År 1929 hade det minskats till 72 miljoner men under krisen till 1932 åter ökats till 127 miljoner. De på 30-talet inträdande goda tiderna gjorde, att skuldöverskottet snart förvandlades till ett fordringsöverskott, som redan 1935 var 107 miljoner och 1938 hade stigit till 342 milj. Vid slutet av 1941 hade det stigit till inte mindre än 648 milj. kr. Denna väldiga anhopning av miljonerna, är broschyren angelägen påpeka, är icke bara uttryck för en fortsatt konsolidering (vinstanhopning) utan också beroende på minskning av lager som blivit avyttrade, uppskjutandet av nyanskaffning av för tillfället svåråtkomliga maskiner o. s. v. Bolagens fordringsöverskott på 648 miljoner på affärsbankerna förklaras så, att "bolagen uppsamlat stora reserver av likvida medel till mötandet av motsedda påfrestningar".

De 82 bolagen i fråga hade således anhopat

vinster eller förbättrat sin ställning från 1923 till 1942 på bortåt en miljard, eftersom de förändrat skuldsättningen till bankerna på 283 miljoner till en fordran på bankerna på 648 milj. Och detta trots kriser och krig. Bolagen klara sig således förbluffande bra.

Industriens "konsolidering" demonstreras också av företagens förminskade skulder till banker och obligationsinnehavare uttryckt i % av företagens egna kapital. Skulderna uppgingo år 1924 till 62.9 % av det egna kapitalet. 1931 hade denna skuldsumma sjunkit till 53.1 % och 1940 var den nere i 36.1 %.

Landets samlade industriella volym ökades med 65 % från 1929 till 1939, "vilket är mer än något annat land med lika utvecklat näringsliv". Denna utvidgning av produktionskraften skedde nästan helt inom ramen av redan bestående företag utan egentlig anskaffning av nya medel genom aktieemissioner. Ökningen av aktiekapitalet stannade för tiden 1932—1942 vid genomsnittligen 70 miljoner per år i runda tal, men nyemissionering uppvägdes i icke ringa grad av, att en del stora företag återbetalade en del av aktiekapitalet till aktieägarna. Det är med hjälp av upphopade vinstmedel industrien utbyggts, utan att de redovisats som vinster, vilket bör observeras. De redovisade vinstsummorna äro sällan de verkliga vinstsummorna, vilka i själva verket äro betydligt större, en sak som antagligen icke tas i betraktande vid ingående av de ramavtal, genom vilka man förhindrar arbetarna att öka kraven på sin andel av arbetets resultat.

Även de redovisade vinstsummorna utbetalas icke i sin helhet. Av industrins nettovinster kommo under åren 1934—41 endast 59.5 % i form av utdelningar aktieägarna tillgodo. Återstår således 40.5 % som innehölls av bolagen för upphopning på ett eller annat sätt. Men, säger broschyren: "Konsolideringens (upphopningens) faktiska styrka var dock ändå större än vad nämnda siffra antyder. Man kan nämligen utgå ifrån att industribolagen vid sidan av de synliga reserverna skapade dolda reserver. Detta tillgick så, att bolagen nedskrev sina lager och avskrev mera på byggnader, maskiner o. s. v., än som motsvarade dessas värdeminskning genom förslitning eller föråldring. *Man torde därför kunna räkna med, att de svenska industribolagen under sista hälft-*

ten av 1930-talet till aktieägarna utdelade betydligt mindre än sina 'verkliga' nettovinster." Mer än hälften upphopades således. Eller när ett bolag utdelade låt oss säga 10 %, så återstod det en annan vinst på mer än 10 %, som bevarades i företaget och fanns där som ett värde för profitörerna.

Denna "konsolidering" har gynnats av skattepolitiken. De egendomsprivilegierade ha ytterligare favoriserats av staten, som genomfört lättnader i fråga om rätten att göra skattefria avskrivningar å tillgångar, vilket ungefär blir detsamma, som att företagen slippa att betala skatt för mera än femtio procent av den verkliga vinsten. Att kalla denna skattemetod för demokratisk går inte. Den borde snarare kallas plutokratisk. Den favoriserar de rika på de fattigas bekostnad.

Varpå baseras nu de reformistiska ramavtalen, vilka faktiskt förhindra arbetarna att förbättra sin ställning utöver avtalets bestämmelser? Räknar man med de procent som utbetalas till aktieägarna? Betraktar man dessa som avgörande för företagets bärkraft? Betraktas de som representativa för bolagens verkliga vinster? I så fall äro de mycket missvisande och i så fall bli arbetarna lurade med hjälp av sina egna organisationer.

Svensk Typografitidning, som icke i vått och torrt funnit sig i den förda avtalspolitiken, lämnar ett par exempel på företagsvinster, som vi tillåta oss citera:

Vi tar ur högen av svenska bolags bokslut för år 1942 tre viktiga. Bland de krigsindustriella företagen står Bofors AB fortfarande i täten. Koncernen producerar ej blott vapen, utan står även i förbindelse med ammunitionsindustrin och över Nydqvist och Holm med flygindustrin. Bofors avlämnade år 1942 för 161.7 milj. kr. produkter, därav omkring 35 milj. kr. "civila". Bolaget har under år 1942 gjort nyanläggningar till ett värde av 11.8 milj. kr., men gjorde avskrivningar på 15.36 milj. kr. I fjol var förhållandet 18.58 milj. kr. avskrivningar mot 16.47 milj. kr. nyanläggningar. Och under de senaste tre åren överträffade avskrivningarna nyanläggningarna med ej mindre än sammanlagt 15 milj. kr., d. v. s. 56 milj. kr. avskrivningar stod mot 41 milj. kr. nyanläggningar. Av Bofors anläggningar bokföres all inredning, maskiner och inventarier endast

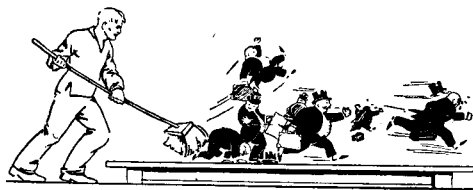
med ett skenbelopp. Hela den krigsindustriella utrustningen torde vara avskriven, ty alla anläggningar värderas endast till 14.96 milj. kr., trots att enbart under de sista tre åren 41 milj. kr. nyinvesterats. Vad betyder det mot denna förmögenhetsanhopning att aktieägarna får 12 % dividend utav en nettovinst, som är så snålt tilltagen som 5.85 milj. kr. Ja, man har t. o. m. lyckats nedbringa vinsten gentemot fjolårets (7.02) med över 1 milj.! Vårt andra exempel gäller Svenska kullagerfabrikerna (SKF). Denna världskoncern med 150 000 aktiva kunder, 200 agenturer och 10 000 depots världen runt samt fabriker i de viktigaste industriländerna, hade enbart i sina svenska fabriker ett orderbestånd av 61.6 milj. kr. Koncernens totala nyinvesteringar under år 1942 var 29 milj. kr. Avskrivningarna var dock ännu högre, d. v. s. 31.1 milj. kr. Anläggningarnas bokvärde steg till 289.4 milj. kr., mot vilka emellertid finnes en förnyelsefond med 248.7 milj. kr. Alla de väldiga anläggningar som koncernen äger räknas endast med 40.7 milj. kr. varav de svenska med omkring 11 milj. kr. mot en förnyelsefond av 111.3 milj. kr.

Aktieägarna får årligen 24 % d. v. s. 15.6 milj. kr. Men så fick de också för några år sedan halva aktiekapitalet tillbaka! Vilket ej förhindrat att av bokslutet av år 1942 på ny räkning överfördes 80.18 milj. kr., d. v. s. mer än hela aktiekapitalet (65 milj. kr.) och reserveringarna!

Man kommer möjligen att förebrå oss, att vi

valt särskilt krigsbetonade företag för att exemplifiera bankutredningens konstateranden. Visserligen är Bofors' och SKF:s förhållanden särskilt gynnsamma, men ingalunda undantag. Jätten bland boktryckeriföretagen Esselte visar liknande tendenser. Denna concern har icke företagit några extra avskrivningar. Dess anläggningar äro bokförda med 25.9 milj. kr. och dess maskiner och inventarier med 7.36 milj. kr. Vi ha icke tillgång till närmare uppgifter om de verkliga värdena, men Svenska Dagbladet framhåller i en redogörelse för 1942 års bokslut: "Anläggningar och maskiner äro brandförsäkrade för 57.87 milj. kr. och det i 10.21 milj. kr. (8.97) bokade varulagret, har ett brandförsäkringsvärde av 38.35 milj. kr. mot vilka siffror de försiktiga bokvärdena tydligt framträda."

Den citerade tidningen anmärker, att vad som är viktigt för arbetarrörelsen är, att de gångna årtiondena trots kriser, Kreugerkrasch och krig givit den svenska industrien enorma vinster. Den förbättring i levnadsstandard, som den arbetande befolkningen, handens och hjärnans arbetare, erhållit, står långt efter. Till detta kommer så det aktuella faktum, att den statliga, av fackföreningsrörelsen officiellt godkända, löne- och prispolitiken, förhindrat arbetare och anställda att tillägna sig den compensation för dyrtiden, som på flertalet håll varit möjligt. Detta är ett uttalande från eget håll, som dömer den nuvarande reformistiska politiken.



Syndikalismen i framtidens idédebatt

Av Folke Fridell

II.

I föregående artikel ha vi sett, hurusom liberalismen delvis frångått sin förut absoluta inställning till fördel för den fria konkurrensen och numera är villig att acceptera en begränsad statskontroll. Samtidigt har en liknande utveckling eller avveckling försiggått inom den del av den socialistiska rörelsen som representeras av socialdemokratin, där man i stort sett är enig med liberalismen om kapitalismens fortbestånd, men under en strängare kontroll än den liberalismen är villig gå med på.

Vill man göra en jämförelse i storleksgraden mellan dessa uppoffringar av principer, så konstaterar man med lätthet, att det är socialdemokratin, som offrat, medan liberalismen endast gått med på en begränsad kompromiss. Socialdemokratin offer är emellertid mycket påtagligt markerat: den antikapitalistiska uppfattningen har fått lämna plats för ett erkännande av kapitalismens nödvändighet. Därmed har också hela det ideologiska underlaget försvunnit och kvar står endast ett borgerligt reformparti.

Sedd ur rent frihetlig eller federalistisk synpunkt torde dock denna i och för sig mycket snöpliga utveckling varken vara ägnad att förvåna eller framkalla någon olustkänsla. Det hela torde nämligen i och för sig endast innebära ett motvilligt erkännande av, att den svaghet i statssocialismprincipen, som från frihetligt håll så många gånger fastslagits, nu blivit uppenbar även för dem, som frenetiskt klängt sig fast vid denna princip.

Syndikalismen har alltid reserverat sig mot statssocialismen, därför att den i själva verket ingenting annat är än statskapitalism och som sådan ett förintande av människornas frihet både individuellt och kollektivt. Det torde väl i främsta rummet vara sanningen i denna frihetliga uppfattning, som fört våra reformister och socialdemokrater i armarna på den kapitalistkonserverande liberalismen av modern typ.

Denna ideologiska helomvändning är långt ifrån enhetlig. Säkert finns det ännu relativt betydande socialdemokratiska minoriteter, vilka kvarstå på den gamla grunden och vilka ännu leva kvar i den uppfattningen, att statsägandet endast skall utgöra en övergångsperiod, varefter produktionsmedlen helt skola överlämnas till producenterna och staten försvinna.

Frångåendet av teorien om kapitalismens likvidering har emellertid framkallat ett behov av nya slagord och försäkringar, avsedda att dämpa massornas socialistiska missnöje. I den avsikten bryter mer och mer den uppfattningen fram, att socialismen egentligen redan är realiserad i och med, att folken ha den politiska makten i sin hand, detta via valdeltagande och parlamentarism. Man håller före att det i och för sig inte är samhällets ägande — underförstått genom staten — som är det primära i den sociala frågan, utan däremot samhällets möjlighet till kontroll över ägarna. Utifrån en dylik ståndpunkt skulle alltså själva socialiseringen av hela produktionsmaskineriet vara en relativt onödig åtgärd.

På så sätt har man från socialdemokratiskt håll trots sig kunna rädda äran och framgångsrikt möta den socialistiska kritiken. Många av denna reformerade "socialisms" ekonomer hålla före, att en socialisering = statövertagande, endast är nödvändig beträffande bankväsende och rustningsindustrier, medan däremot småindustri och annan civil industri borde få bibehållas i privat ägo under statens kontroll. Man lanserar vidare den uppfattningen, att statens ägande av bankväsendet i stor utsträckning skulle göra enskilda företagare eller korporationer beroende av samhället = väljarna = folket, genom subventioner och beskattning. De privatföretagare, vilka tredskades i sitt förhållande till arbetarna, anställde oorganiserad arbetskraft eller i övrigt uppträdde självrådigt

och olämpligt, skulle beskattas strängare eller fråntagas de statssubventioner, som tillkommo andra mera humana företag.

Detta så långt det gäller samhällets kontroll över produktionen. Beträffande den ekonomiska rättvisan i detta nysocialistiska system, så förordar man en höjd inkomstbeskattning, kraftigare beskattning på lyxkonsumtionsvaror och till sist: en konsekvent arvsbeskattning. Med den höjda inkomstbeskattningen tror man sig kunna ta tillbaka något av "vinstriskernas" överbetalning och genom extrabeskattning av lyxvaror nå ett enahanda resultat. Slutligen skulle arvsbeskattningens fullkomning sätta kronan på det nysocialistiska verket och avskaffa de ekonomiska orättvisorna.

Detta är i stort sett innehållet i den hand, som socialdemokratin nu räcker i en försonande gest mot den kapitalistiska liberalismen.

Redan en ytlig granskning av detta program — uttrycket program är kanske mindre korrekt, då det ännu så länge endast rör sig om vissa ekonomers teorier — visar oförtydligt, dels att man frångått statssocialismens ovillkorlighet, dels att man vill undvika sociala omvälvningar. Man tror sig nämligen nå denna sorts socialism utan både kraftmätningar i form av strejker och revolutioner eller någon stillaständets övergångsform. Detta reviderade program för socialismen innebär vidare ett klart erkännande av det liberala "konkurrensprogrammet". Här skulle även i fortsättningen fältet lämnas öppet för experimenterande och individuellt initiativ. Handlingskraftiga individer skulle inte hållas tillbaka av en absolut och tungrodd statsapparat utan liksom under kapitalismen i nuvarande form ha alla möjligheter att fritt få spelrum för sin nyskaparvilja och handlingskraft. De initiativkraftiga, de som besutto den högsta kompetensen och ledaredugligheten skulle — under sin verksamhetstid — erhålla full kompensation i form av företagarvinst, men denna deras högre standard skulle staten = folket, påpassligt och finurligt brandskatta dem på i form av inkomstskatt och lyxskatt. Den totala arvs-katten skulle sedan liksom lägga sista hörnstenen i det socialistiska riket och omöjliggöra förekomsten av några överklassdynastier. Alla dessa skattemedel kunde sedan av staten användas till att subventionera arbetarna och därigenom ytterligare min-

ska klyftan mellan de olika socialgruppernas ekonomiska standard.

Vi ha här bemödat oss om att framställa denna nysocialistiska skolriktning och dess socialism i så fördelaktig dager som möjligt och ingen skall kunna säga att vi ansträngt oss att förvanska. Om det hela ändock vid en kritisk värdesättning närmast framstår som något slags pytt-i-panna, så beror det väl uteslutande på, att socialismen fått stryka på foten till förmån för den kapitalistiska vinsthushållningens system.

Betecknande är, att man knådat samman en socialistisk ekonomilära, som ger kapitalismens profitbegär dess chans och dess belöning, men samtidigt lägger den kontrollerande makten i statens händer i stället för arbetarnas. Därmed har man också slutgiltigt frångått den förutvarande uppfattningen om statens begränsande uppgift till en övergående tidsintervall. Man sätter likhetstecken mellan stat och socialism, men då man numera anser, att statens uppgift endast skall ha kontrollerande karaktär, så följer därmed att dylikt system konserverar både stat och kapitalism för kommande generationer.

Vilka invändningar kunna resas mot detta program från socialistiskt håll?

För det första gör man sig skyldig till en övervärdering av enstaka människors samhällsinsats, samtidigt som man fullständigt ignorerar flertalets, d. v. s. massornas betydelse. Denna beredvillighet att lämna fritt spelrum åt ett litet fåtals profitbegär, kan nämligen endast lämnas på en oerhörd undervärdering av betydelsen av de mångas trivsel. Företagarnas maktbefogenheter och privilegier kan nämligen endast utvinnas på bekostnad av samma befogenheter för massorna. Rörelsefriheten för företagarna måste nämligen rent matematiskt betyda samma inskränkning i friheten för de massor av arbetare, som de förra få den "socialistiska" statens sanktion att fritt "röra" sig med. Detta konstaterande är ingen tom teori, säkert har i stället varje arbetare nogsam kännedom om, att så gott som varje förbättring i en industris produktionskapacitet och särskilt dess konkurrenskraft med andra företag i regel direkt går ut över de arbetsanställda. Under det liberal-kapitalistiska systemet hade arbetarna möjligheter att möta dylika angrepp från företagarna med kollektiva motstötter, strejker och annat,

men man kan vara fullkomligt övertygad om, att den "ny-socialistiska" staten inte kommer att tolerera så oekonomiska tilltag. Genom kontrollen över bankväsendet och en del viktig industri har staten redan sagt ifrån, att det är endast dennas uppgift att ingripa reglerande och eventuellt bestraffande. Framtidens företagare komma således inte att ha någonting att frukta direkt från arbetarehåll. Deras enda förmyndare är staten, vilken ju just skulle ha till uppgift att gynna och subventionera de företagare, som ge det största bidraget till den samlade produktionsvolymen.

I fråga om beskattningen av lyxvaror, så kommer detta säkerligen att delvis verka återhållande på konsumtionen av dessa varor, men endast på det sättet att det blir de fattigas lyxkonsumtion som försvinner. Sannerligen om ett dylikt tillvägagångssätt kan tjäna till att utjämna klasskillnaden. Företagarnas lyxkonsumtionsförmåga är ju beroende av deras "initiativkraft och organisationsförmåga", och då just dessa egenskaper av den socialistiska staten betraktas som högst sakrosankta och fullkomligt nödvändiga, och därtill skola betalas med "skälig vinst" så får man väl ta för givet, att företagarnas lyxkonsumtion inte kommer att få några mera förödande minskningar. Alldeles särskilt om man tager med i beräkningen, att företagarnas sparande endast innebär ett sparande åt staten.

Däremot torde arvskattens totala genomförande ha avgjort större betydelse. Tar man emellertid hänsyn till, att företagarna, i medvetande om, att arvskatten en gång kommer att konfiskera deras förmögenheter, komma att bli mindre benägna att "samla i ladorna", så förstår man, att inte heller arvskatten kommer att få så värst djupgående följder. Dessutom måste man naturligtvis räkna med vissa motdrag från företagarnas eller överklassens sida. Ingenting kan hindra dem att i sin tur rent privat ordna med subventioner, överförande av egendomar och ekonomi, medan de ännu äro i verksamhet, samt fostra sin avkomma eller skyddslingar till lämpliga företagare i det socialistiska samhället.

Det märkligaste är emellertid, att man räknar kapitalt fel, när man söker sammanställa begreppen socialism och frihet. Egentligen var det väl omöjligheten att sammanföra statsso-

cialismen och friheten, som var orsaken till detta besynnerliga socialiseringsprogram och att man då inte kunde komma fram till något mera positivt system än ett, som ger frihet åt en försvinnande liten del av människorna — överklassen och företagarna — medan den stora massan blir dubbelkedjad, dels vid staten och dess byråkrati och dels vid företagarna, vilket gör att hela programmet verkar omoget.

Det hela verkar egentligen dels skrämmande och dels vittnar det om en oerhörd psykologisk lättsinnighet. Det värsta är, att man satt etiketten socialism på eländet. Det har nämligen intet med verklig socialism att skaffa. Socialismen förutsätter frihet från ekonomisk utslugning, men långt ifrån att befria arbetarna från denna utslugning tycks ovan angivna program i stället frångå arbetarna deras hittillsvarande förmåga att effektivt bekämpa utslugningen.

Socialismen är en lära om den industriella träldomens eliminering. Det var löneslaveriet, som skulle ersättas med socialismen. Sverre Bjurman har i Syndikalismen n:r 2 i år på ett briljant sätt behandlat detta tema under rubriken Frihet och demokrati, där han konstaterar, att löneslaveriet nödvändigt måste ersättas med arbetarnas övertagande av produktionen, om frihet från ekonomisk utslugning ska bli möjlig, och det borde för den skull vara onödigt att åter ta upp ämnet, men då det här behandlats ur ett något annat sammanhang, äro några ord av nöden.

En industriarbetares liv är ett ständigt säljande av arbetskraft från barndomen till graven. Hans arbetskraft värderas av arbetsgivaren precis som en annan vara. Socialismen kom med en maning till lönearbetare att själva övertaga och driva produktionsmedlen. Därmed skulle det vara slut med utslugningen av arbetskraften, slut med det förhatliga löneslaveriet. Säkert är det fullkomligt överensstämmande med sanningen, att det var denna lönearbetarens frihetslängtan som gjorde socialismen till en världsomfattande rörelse. Man ville komma ifrån den ekonomiska utslugningen och det ovärdiga löneslaveriet. När arbetarna därför tala om socialismen och friheten, så innefattade de däri friheten från ekonomisk utplundring i deras egenskap av löneslavar. Det är ur denna synpunkt ganska förvånande, att den

dominerande arbetarrörelsens ekonomer — när de äntligen skola ta i tu med problemet: socialismen och friheten — göra detta genom att gå ifrån socialismen och samtidigt garantera ekonomisk frihet åt överklassen under statens kontroll.

Det vittnar som sagt om en oerhört billig psykologisk blick för de reella krafter, som hittills fört socialismen framåt.

Resultatet av den undersökning vi hittills gjort ger vid handen, att såväl liberalism som socialdemokrati se fram mot ett framtids samhällstillstånd, där visserligen kapitalismen skall finnas och frodas, men där dock statens makt är i ständig tillväxt. Håller man emellertid fast vid, att arbetarklassen fortfarande känner sig som utsugna löneslavar, så kommer man till det resultatet, att denna statens maktfullkomlighet kommer att utlösa missnöje och motåtgärder. Det är just arbetarnas förmåga att hävda sin frihetslidelse och sin rätt att gå fria från ekonomisk utsugning, som blir utslagsgivande för den betydelse, syndikalismen kommer att få i framtidens idédebatt.

Klart är emellertid redan nu, att socialdemokratis framtidsprogram inte på något sätt kommer att tillfredsställa arbetarnas socialistiska frihetskrav. Det kommer inte heller att få någon reell likhet med socialism. Däremot har det vissa likheter med det korporativa program, som fascism och nazism representerar. I dessa totalitära länder stå också de privata företagarna under den fascistiska statens kontroll. Så göra också fackföreningarna.

Likheten med det totalitära systemet ligger också i statens växande makt. Och staten har ingenting med socialism att göra. Hyser man den uppfattningen, att statssocialismen — statens absoluta maktställning — är en fara för den personliga friheten, en sak som händelseutvecklingen bl. a. i Ryssland klart ger vid handen, då måste denna fara förefinnas i precis samma utsträckning för arbetarnas vidkommande under ett samhällstillstånd, som visserligen ger en viss rörelsefrihet åt företagarna, men som länkar arbetarnas öden vid en maktbesittande statsinstitution.

För att kunna föra folkens talan gentemot kapitalismen måste den socialistiska staten vara utrustad med mycket vittgående fullmakter, inte minst över arbetarnas fackliga organisa-

tioner. Den arbetande klassens ekonomiska organisationer komma att bli ett instrument i statens hand och staten kommer inte att tillåta någon självkamp från detta håll. Bestämmanderätten kommer att fördelas mellan staten och kapitalismen. I och med statens växande makt behöver denna institution ökat antal funktionärer till sitt förfogande, vilket betyder en icke produktiv börda på folket. Staten behöver också utöka sin polismakt och sin ämbetsverksamhet. Statens grepp och kontroll över radio och upplysningsverksamhet blir allt större och därmed minskas i motsvarande grad folkets opinionsbildande verksamhet. I stället för vad man åsyftade med sitt program: att sammanföra socialismen och friheten, har man lyckats med något helt annat: att sammanföra statskapitalism med privatkapitalism och ställa friheten för stora flertalet av människorna på avskrivning.

Som bekant har det nuvarande parlamentariska systemet mycket litet med demokrati och frihet att göra. Det inskränker sig till att folken tillåtas med vissa mellanrum välja sina förmyndare, och enbart detta sakförhållande bevisar att friheten är hårt trängd inom ett dylikt tillstånd. Att detta till trots har existerat en viss demokrati och också en viss frihet, är mindre en följd av parlamentets demokratiska karaktär och mera en följd av de folkliga organisationernas självverksamhet. Man kan uttrycka förhållandet så: det är inte tack vare förekomsten av lagbestämmelser, som denna demokrati existerar, utan i stället på grund av att det inte finns eller funnits några bestämmelser, vilka kunnat läga hinder för folkens frihetliga verksamhet. Det var frånvaron av lagar, som skapade denna demokratiska rörelsefrihet.

När kriget är slut, komma folken att ställas inför problemet att fortsätta den under kriget påbörjade vandringen mot statstotalism, och då komma dessa nysocialistiska ekonomer att få vind i seglen, eller också att söka sig en annan väg mot den verkliga socialismen och friheten. Mycket talar för, att marschen på den totalitära vägen kommer att fortsätta, men så alldeles säkert är det ändock inte. Som motvikt mot en fortsatt vandring mot ofriheten måste man räkna med en eftertankens period efter kriget. Det skulle egentligen vara ganska be-

Italiens fascistiska regim störtad

Av Albert Jensen

Söndagen den 25 juli meddelades, att Italiens diktator, Benito Mussolini, beviljats avsked från posten som regeringschef och efterträttas av marskalk Badoglio. Det framgick senare, att det fascistiska partiets Stora råd, partiets högsta instans, sammankallats och beslutat att till konungen överlämna regeringsmakten. Mussolini störtades således som diktator av partiledarna, vilka icke sågo någon annan utväg ur det trångmål landet kommit i genom den militära utvecklingen, som med snabba steg marscherade mot nederlaget. Möjligen spekulerade de på att genom denna manöver rädda sig själva. Den kanske inte beräknade konsekvensen blev emellertid, att med diktatorns försvinnande försvann också den fascistiska diktaturen och partiledningens maktställning.

Mussolinis störtande mottogs med jubel av folken över hela världen. Den första fascistis-

synnerligt, att alla dessa miljontals soldater och av kriget ruinerade människor frivilligt skulle finna sig i ett system, som så ytterst dåligt korresponderar med deras innersta uppfattning om frihet.

I fyra långa år har man redan slagits för friheten och demokratin och än är det inte slut. Är det under dylika förhållanden förmätet att antaga, att folken också komma att kräva något av frihet i vederlag? Kriget är hatat av alla dessa, som kommit i direkt beröring med det, och även enbart beredskapen skapar en djup känsla av olust och opposition. Kriget är dock en produkt av kapitalism och statstyr-

ka våldsregimen störtades, och den var också den äldsta. En suck av befrielse drogs av en pinad mänsklighet. Mussolini var expedierad, det kunde inte dröja så förfärligt länge, innan Hitler följde efter. Luften kändes lättare att andas. Man började skymta tider, då det skulle bli möjligt för människor att leva.

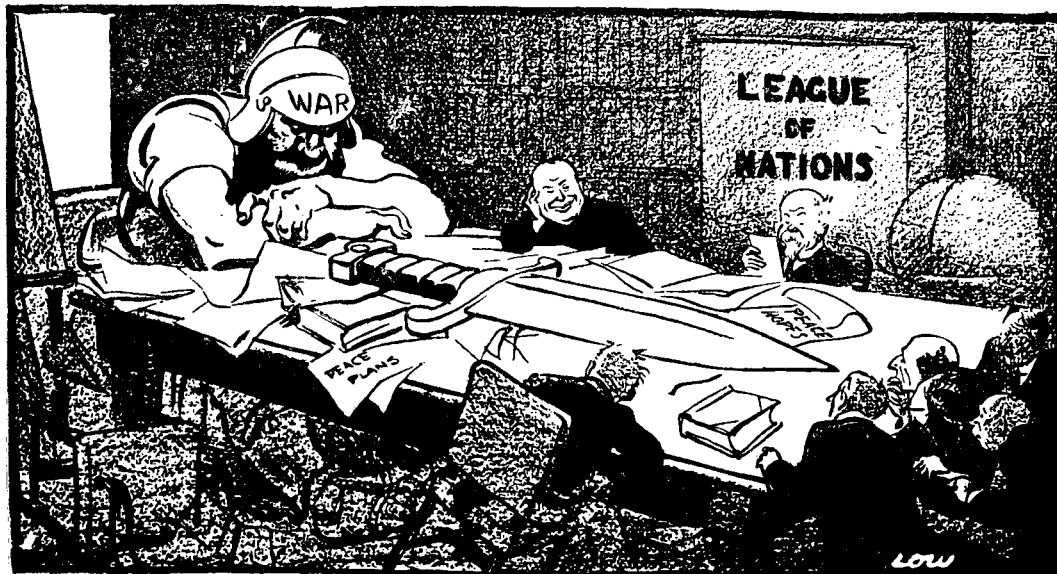
Benito Mussolini var kanske ingen vanlig människa, liksom icke Hitler är det. Kraft besitta dessa människor utan tvivel, men den är egocentrisk och parad med hänsynslöshet och skrupelfrihet. För en människa av deras typ spelar det ingen roll, om miljoner förblöda för deras skull. Om de vada i blod till knäna, gör ingenting, om det blott främjar deras planer och deras kriminella maktsjuka.

Mussolinis livsmål var makt. För uppnåendet av makt gjorde han allt. Det är möjligt, att han som ung verkligen gripits av socialismen, ty hans far var en ivrig socialist. Från barndomen kom han sålunda i kontakt med den socialistiska arbetarrörelsen, men det varade inte länge, förrän han förstätt göra arbetarrörelsen till ett språngbräde till personlig makt.

Mussolini, som fick utbildning till skollärare, reste 1903 till Schweiz, eftersökt för att ha kränkt de militära lagarna. I Schweiz sammanträffade han bland andra med Armando Borghi, vilken många år höll personlig kontakt med honom, även om de gingo skilda vägar. Borghi blev sedermera sekreterare i den syndikalistiska landsorganisationen i Italien. Den schweiziska polisen började snart intressera sig för Mussolini av olika orsaker. Den anklagade honom för att ha stulit kläder från en vän, som visat honom gästfrihet.

ni och man har därför all rätt att tro, att just de frihetliga och decentralistiska teorierna komma att få massornas sympatier.

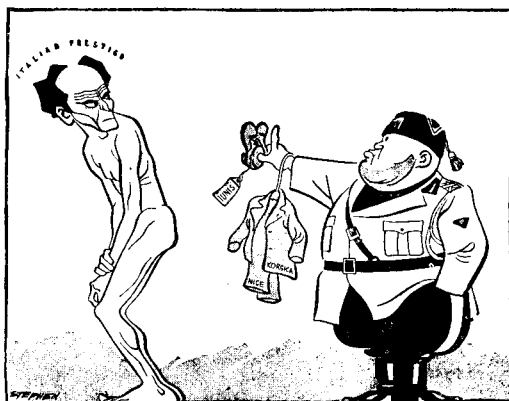
Därmed är man också framme vid denna artikelseries rubrikfråga: Syndikalismen i framtidens idédebatt. Innan vi övergå till ett närmare studium av denna fråga, är det kanske på sin plats att något behandla en annan uppfattning om världens återuppbyggnad efter kriget, nämligen den kooperativa. I ett kommande nummer av Syndikalismen komma vi att ta upp denna kooperatismens uppfattning till skärskådan.



Mussolini

Poincaré

Cecil



Mussolini började sin storpolitiska bana, när han 1923 ockuperade den grekiska ön Korfu och krävde skadestånd för mord på ett par italienska medlemmar av en gränsregleringskommission. Det bombardemang, som inledde ockupationen, nedslaktade en del civila personer. Saken drogs inför Folkförbundet, som inte vågade huta åt fredstöraren. Mussolini kastade krigshotets svärd på förhandlingsbordet. Se övre bilden, där Mussolini poserar skadeglad. Sedan gick han på i galoschern, tills han renskrapat sina undersåtar in på bara skinnet. Epilogen, då Mussolini stülles som krigsförbrytare inför internationell domstol, följer.

År 1910 började han tilldra sig uppmärksamhet i Romagna. Han redigerade en tidning, "Klasskampen", som blev samlingspunkten för en grupp marxistiska socialister, vilka icke ville godkänna de eftergifter man gjort parlamentarismen. 1910 kastades en bomb i en stor teater i Buenos-Aires och ett stort antal människor föllo offer. Det visade sig senare, att det var en av polisen arrangerad provokation för att få anledning att förfölja anarkisterna. Mussolini skrev den gången i sin tidning (nr. 27, juli 1910) bland annat: "Ah, varen icke rädta, arbetarna från Pampas voro icke närvarande vid denna galasoaré, de döda

äro icke proletärer! Socialisternas opassande känslighet är en produkt av de rester av kristendomen, som ännu finns kvar i vår själ. Det är kristendomen som givit oss i arv denna sjukliga känsla för den lilla hysteriska kvinnan. Socialismen är krig, och i krig — 'må de känslolösa akta sig, de skola bli besegrade'." Så talade han 1910.

Mussolini hade läst Nietzsche och tagit intryck. Några ryska "expropriatörer" hade 1910 barrikaderat sig i ett hus i London, som av polisen brändes ned samman med fångarna. Mussolini skrev i "Pagine Libere" i Lugano:

"Anarkister? Ja, anarkister, men i ordets

klassiska betydelse. De hatade arbetet, därför att det fysiska arbetet — man måste ha mod att säga det en gång för alla — förfäar och icke förädlar människan... Hos oss ha de anarkisterna försvunnit. Anarkismen har i hela sin heroiska storhet anpassat sig efter massan, och massorna äro fega. Endast dessa stora våldsmän, som leva och dö på andra sidan gott och ont, ha rätt att kalla sig anarkister . . . Äro dessa destruktionens frivilliga — så avlägsna från oss i liv och död — de sista våldsmännen i den gamla världen eller de första i en ny?" Zarathustra-Mussolini blottade på detta sätt hela sin ringaktning för det produktiva arbetet och en amoralisk inställning till livet, som tillät vilka handlingar som helst. Men att på grund av dylika citat påstå, att han var anarkist, är naturligtvis fullständigt felaktigt.



— Jag måste fråga pastorn om en sak. Kommer min brorson till helvetet, om han överfaller värlösa kvinnor? — Givetvis! — Ja, men om han gör det med brandbomber och flygbomber då? — Jaså, ja då kommer han naturligtvis till himlen.



Spansk satirisk teckning (Goya, 1700-talet): De aristokratiska åsnorna rider på folkets ryggar. I vår tid är det fascismens åsnor, som bäras på folkens ryggar. Svårt avgöra vilka som äro de värsta åsnorna, folken eller fascisterna.

År 1910 engagerades Italien i Tripoliskriget. Mussolini bekämpade kriget. I Forlì, där Mussolini vistades, stormade massan järnvägsstationen, rev upp skenorna och förhindrade soldaternas avresa. Mussolini dömdes 1911 till 5 månaders fängelse och nu blev han namnkunnig i hela Italien. Den intransigenta marxistiska riktningen slog vakt kring honom. Han blev vald till redaktör för *Avanti* år 1912.

Somliga ha velat göra Mussolini till själen i "röda veckan", men det är fel, även om han öppet tog parti för rörelsen. Vad var röda veckan? Till följd av Tripoliskriget fick den revolutionära rörelsen i Italien ett allmänt uppsving. Isynnerhet stod antimilitarismen stän-

digt på dagordningen. En anarkistisk soldat, Masetti, vägrade att gå ut i kriget. När man ville tvinga honom, sköt han på sin överste. Regeringen vågade inte ställa honom inför domstol, den föredrog att internera honom på ett dårhus. Alla proletära krafter mobiliserades för att få honom fri. På en bestämd dag, 1 juni, skulle propagandamöten hållas över hela Italien. Polisen uppträdde på sitt vanliga sätt. I Ancona blevo tre unga män dödade. Generalstrejk proklamerades för en vecka. Denna generalstrejkvecka går i arbetarrörelsens historia under namn av *röda veckan*.

Mussolini skrev och manade arbetarna att organisera arbetarpatruller som voro redo att bekämpa polisen: "När de förgyllda magarna närma sig, måste man slå alarm. Om borgarklassen är så vansinnig, att den vill framkalla ett borgarkrig, så må den få det." De "förgyllda magarna" kom först sex år senare, och då anförda av Mussolini, som hetsade dem mot arbetarna.

Men den röda veckan blev våldsam. Mussolini skrev om "hållningen hos vissa av demokratiens chefer och hos en viss entonig, monoton, långtråkig reformism, som kretsar kring klassamarbetets tomma former". Han prisade arbetarna, som grepo till generalstrejk: "Vilket trist uppvaknande för Italiens härskande klasser! De hade trott, att det tripolitanska kriget skulle skapa en nationell enhet. Ingen klasskamp längre, sade de, och ingen generalstrejk. Endast *en* levande verklighet: Nationen! I nationen upplöstes klasserna och deras antagonism. Kriget skulle innebära socialismens slut i Italien."

Det är iögonfallande, hur just det, som Mussolini här hänade, sammanfaller med vad han sedan sökt förverkliga genom fascismen. Man kan förstå, att Mussolini varit angelägen att ur alla de offentliga biblioteken avlägsna de gamla årgångarna av sin egen tidning "Klasskampen".

När första världskriget bröt ut 1914, intog Mussolini en bestämd hållning mot kriget. Under rubriken "Ned med kriget" skrev Mussolini, att det bara fanns en hållning för Italien: Absolut neutralitet! Den 26 juli skrev han: "I det ögonblick Italien visar lust att bryta neutraliteten, finns det bara en enda

plikt: att resa sig till uppror." Och i det av partiet den 29 juli utfärdade uppropet, vilket även bar Mussolinis underskrift: "Ni Italiens proletärer, fastän drabbade av arbetslöshets-kris, ha redan under den nyss genomkämpade generalstrejken givit prov på klassmedvetande och offervilja. Ni måste vara beredda att hindra Italien att dragas in i krigsäventyrets farsansfulla ruiner."

Snart började Mussolini rucka på sin mening och det dröjde inte många veckor, förr än han intagit en ståndpunkt helt konträr den första. Han blev interventionist! Interventionismen var en affär, som betalade sig bra för Mussolini. Det var egentligen först efter freden hans f. d. partivänner började granska hans förhållande. I November 1914 började Mussolini utge en tidning: "Il Popolo d'Italia" (Italienska folket). Den 25 november blev han utkastad ur partiet (han hade tidigare avsatts som redaktör för *Avanti*). Efter kriget stämpelade man honom i Italien som en köpt agent för Frankrike. Man talade lika öppet om saken i Frankrike. När den kände parisadvokaten Torres uppträdde som försvarare inför domstolen för Bononi, vilken dödat fascisterna Bonservizi, förklarade han inför rätten, att Mussolinis interventionism inte var något annat än privat geschäft, för vilket han fått betalt i Frankrike. Det var ingen i domstolen som protesterade, och inte heller den av italienska ambassaden anställda advokaten hade något att invända. Armando Borghi intervjuade senare Torres för en italiensk tidskrifts räkning, och Torres förklarade:

"Det var en tid i början av kriget, då socialistiska partiet i Italien var enhälligt mot en intervention och den franska regeringen sys-selsatte sig med detta förhållande. Man examinerade frågan vid en ministerkonselj, och man anvisade medel för att med pengar övertygga några italienska politiker om krigets nödvändighet. Mussolini var då på tal. Pengarna fördes till Italien av M. Dumas, sekreterare hos Jules Guesde. Det var då den interventio-nistiska "Il Popolo d'Italia" utkom. Detta är en sanning, som ingen har dementerat."

Här har det således varit ren köpenskap. Den franska regeringen köpte Mussolini. Måhända kan man säga, att den också köpte hans övertygelse, ty dittills hade Mussolini kanske

bestått sig med en sådan. Visserligen kunde han aldrig ansluta sig till en bestämd ideologi, ej heller själv skapa sig en egen bestämd ståndpunkt. Han hade aldrig någon klar linje. Han förföll därför till hållningslöshet och slutligen blev denna hållningslöshet hans fasta ståndpunkt, om man kan uttrycka sig så paradoxalt. I Frankrike satt en samlingsregering och i den också några socialdemokratiska politiker. Det fanns också förmedlare. Bland andra utpekades Cachin, sedermera ett av essen i Komintern. Man frågade, vad Mussolini kostade och man fick hans pris, som man betalade. Och så blev Mussolini en fanatisk krigsanhängare.

Mussolinis hållningslöshet i ideologiskt avseende är notorisk. Sedan han på allvar kastat sig in i storpolitiken, är denna hållningslöshet ett medel till att skrupelfritt med användandet av alla tillfällen och kastningar i händelserna tillskansa sig fördelar och knuffa sig fram med makten som enda hägrande mål.

Ännu efter kriget kallade han sig socialist. Men hans förkunnelser äro ofta rena gallimatias, dårens variationer på det han tror vara förnuft. Så här kunde man läsa i hans tidning den 6 april 1920:

”Istället för staten under alla dess former och inkarnationer, gårdagens stat och morgondagens stat, den borgerliga staten och den socialistiska staten, återstår det för oss, som dö av individualism, ingenting mera för det dystra förgångna och det dunkla framtida än den hädanefter absurda men alltid hugsvalande anarkismens religion.”

Det är pippi i kvadrat. En dåres spasmodiska grimaser.

Den 5 maj kan man läsa något att få förstånd av: ”Jag erinrar om det löfte, jag avlade på mötet den stormiga afton, jag blev utesluten ur partiet. Jag lovade att bli oförsonlig, och under fem år har jag hållit detta löfte.”

Här har man en äkta mussolinisk utgångspunkt för hans handlande: personlig oförsonlighet och hämndsjuka. Detta drag dominerar alla åren framåt. Samman med honom arbetade ett knippe f. d. revolutionärer, vilka likaledes blivit köpta under kriget. Mussolini blandade sig med stiftarna av ”Fasei di Combattimento”, skalden Gabriel d’Annunzio, genera-

lerna Badoglio och Giardino. De första fascistiska sammanslutningarna växte fram under Mussolinis medverkan. De gavs ett socialistiskt program.

Det var revolutionära tider. Stora strejker avlöste varandra, revolter inom jordbruket, myterier inom armén. Den skräckslagna bourgeoisie kastade sig i armarna på de fascistiska organisationerna, hos vilka den trodde sig finna ett vapen i den hotande situationen. De första angreppen genom lejda lönnmördare mot arbetarnas kända män började. Mussolini hade ännu icke kapat alla förtöjningarna vid arbetarrörelsen. Man kunde inte veta, hur det utvecklade sig. När redan i Mars 1920 ett par isolerade fabriksöckupationer kommo till stånd, marscherade Mussolini icke med sina svartskjortor mot fabriken. Han öppnade en subskription för dem och yttrade personligen till arbetarna:

”På grund av den korta tiden och på grund av de förhållanden, det industriella livet skapat för er, ha ni inte kunnat bevisa er duglighet att själva leda fabriken, men ni ha ådagalagt er vilja, och jag säger att ni befinna er på den rätta vägen, därför att ni befriat er från förmyndare. Jag säger er, att er gest är ny och värdig taek vare de motiv som inspirera den. Jag är med er i fullaste sympati för edra krav, vilka äro rättfärdiga och heliga.”

De sociala förhållandena tillspetsades och fascisterna fortsatte och utbyggde sin terror. När den stora fabriksöckupationen i metallindustrin kom i september, var Mussolini fortfarande dubbelsidig: å ena sidan den fascistiska terrorn mot arbetarna, å andra sidan ett erkännande som vittnade om osäkerhet. Om öckupationen skrev han:

”Vi ha icke haft gatustrider, barrikader och hela den insurrektionella baletten . . . Trots detta har en revolution genomförts, och man kan tillägga — en stor revolution. Ett under flera sekler förhärskande juridiskt förhållande har nedbrutits.”

Återlämnandet av fabriken markerade den stora aktionens misslyckande. (Om striden se häfte 6 av Syndikalismen 1942). Detta blev signalen till en fruktansvärd reaktion med hjälp av en systemsatt och av fascisterna utövad terror. Fascisterna betalades av kapita-

lister och godsägare, inte bara italienska utan också internationella. Visserligen "segrade" arbetarna fortfarande på det parlamentariska området. De kommunala valen ledde till, att socialdemokraterna erövrade mer än 2.500 kommuner. Men resultatet blev annat än det man väntat. Resultatet blev en fruktansvärd terror, som direkt understöddes av regeringsorganen och denna gång icke bara gick ut över revolutionärerna, utan också riktade sig mot reformister och socialdemokrater. Överallt attentat mot arbetarledare, deputerade, borgmästare. I många kommuner vågade inte ens de socialdemokratiska kommunalfullmäktige hålla sammanträden. I Verona, Como, Bari stormade reaktionärernas band rådhusen. I Bari och Milano sköto karabinjäverna på arbetare, som demonstrerade. I Bologna sköto fascisterna på en fredlig församling och dödade åtta. I Modena stack man arbetarbörsen i brand. I Milano och Rom stuekos Avantis byggnader i brand. Den blodiga terror, som övades, ofta med hjälp av polisen och under samförstånd med regeringen, framkallade väpnat motstånd. När arbetarbörsen förstördes i Triest, svarade arbetarna med att sticka varvet i San Marco i brand. I Carignola, där fascisterna satte eld på arbetarbörsen, dödade lantarbetarna tvenne godsägare och stueko deras egendomar i brand. I Florens kom det till gatustrider: 25 döda, 300 sårade, 700 aresteringar. Även den liberala pressen angreps av fascisterna. Corriere di Calabrias byggnad brändes ned och Stampas tryckeri i Turin förstördes med handgranater. Bakom fascisterna stod hela den militära reaktionen med Badoglio och generaler.

Frågar man sig, varför icke arbetarklassen reste sig mot dessa "professionella halsavskärare och betalda bravos", så är det tillräckligt att erinra sig, att terrorn var den kontrarevolution, som alltid följer först och främst en misslyckad revolution. Fabriksöckupationen var en revolution som misslyckades, därför att den förräddes av reformister och socialdemokrater, som anvisade den parlamentariska vägen. Och när de segrade vid de kommunala valen, så tillgrep bourgeoisien utomparlamentariska medel, med vilka den slog ned arbetarrörelsen. De fackliga organisationerna voro paralyserade och det socialdemokratiska partiet hade

sprängts i fyra riktningar, som inbördes bekämpade varandra. Med den polisunderstödda fascistiska terrorn kom Mussolinis tid. Han kastade sig för fullt in på reaktionens sida och organiserade den blodiga förföljelse, under vilken den italienska arbetarklassen lidit tills nu.

Redan 1919 hade Mussolini blivit invald i parlamentet samman med 35 kumpaner. Med arbetarnas nederlag 1920 börja fascismens framgångar på allvar. Det var nu den fick stöd från myndigheter och polis. Fascismen var en utanför regeringen stående terrorsammanslutning, men stöddes av denna. Proletariatet skulle nedkämpas som hämnd för den skräck, fabriksöckupationen och den hotande revolutionen satt i borgarna. Man gav fascisterna fria händer och deras lösen blev: Slå i högen! De av socialdemokraterna behärskade kommunernas antal steg till 3.000, men denna makt var den rena vanmakten mot den fascistiska terrorn i samband med den kapitalistiska reaktionen. Till fascismen strömmade stora skaror av borgare. Fascisterna mördade i fångelserna, på hospitalen, i skolorna, de avklädde sina offer till nakenhet och tvingade dem att exponera sig på gatorna. De hindrade advokater, läkare, Röda korset, brandkåren att utöva sina funktioner, när det gällde att hjälpa antifascister. De överfölo begravningsprocessioner, de ryckte ut tänderna på folk, de kastade människor ut genom fönstren och kastade dem i sjön. De tvingade människor att avstå från sina poster. De gjorde allt med den fullkomliga vissheten, att de inte behövde riskera någon bestraffning, därför att de hade myndigheterna på sin sida.

Detta mordbrännar- och rövarvälde växte så, att Mussolini efter marschen mot Rom i oktober 1922 kunde kräva regeringsmakten, och kung Viktor Emanuel, som nu med säkerligen oförställd glädje kunde kvitta sig från Mussolini, gav honom i uppdrag att bilda regering. Arbetarna hade då på sommaren gjort en sista ansats till motstånd. De olika riktningarna hade samlats i "Arbetets allians", men denna allians var dömd. Reformister och socialdemokrater hoppades fortfarande på regeringen och de parlamentariska medlen. Det enda, den revolutionära aktionen, vågade de inte.

Den kompromiss de olika riktningarna slutligen enades om — en fredlig generalstrejk — var på förhand dömd. Den blev också resultatlös och med detta nederlag störtades den liberala regeringen Facta. Fascismen kom till makten och Mussolini stod med blodiga händer vid sina drömmars mål.

Det skulle dock vara felaktigt att tro, att arbetarnas motstånd försvann, när Mussolini kom till makten. Den italienske arbetarens psykik är ett annat än exempelvis den tyske. Motståndet varade många år framåt, och det har faktiskt aldrig helt övervunnits. Men under alla de gångna åren har den blodiga terrorn varit fascismens förnämsta vapen. 1924 mördades deputeraden Matteotti, vilken hållit ett strafftal i parlamentet mot fascismen. Några dagar senare fanns han mördad och fruktansvärt tilltygad. Alla spår ledde tillbaka till den fascistiska terrorapparaten och Mussolini. Mussolini stod inför hela världen som anstiftaren av mordet. Men den kapitalistiska världen applåderade honom världen runt för hans undertryckande av arbetarrörelsen.

Under perioden 1925—27 utformades något, man skulle kunna kalla fascismens politiska system, men fortsattes hållningslösheten och opportunisten och anpassningen. Republikanen och ateisten Mussolini blev rojalist och slöt konkordat med påvestolen.

Italien hade gått in i världskriget 1916 i hopp att få dela bytet efter segern. Det blev skamligt lurat av sina allierade. Ett nationalistiskt misnöje med detta förhållande utnyttjades av Mussolini, som slog in på en måttlös imperialistisk politik. Det italienska folket skulle fostras till krigets gärning och fylla sin historiska mission att göra Italien stort och mäktigt. Han fick inkorporerat ett italiensktalande stycke av Österrike. Han gjorde Albanien först till ett protektorat och slukade det helt 1939. Han började 1935 överfallet på Abessinien. Folkförbundet beslutade som bestraffning inleda ekono-

miska sanktioner, men det var bara spegelfäkteri. Italien fick all den olja det behövde för kriget. Och allt annat också. De kapitalistiska regeringarna ville inte tillgripa en effektiv aktion, ty en sådan skulle ha lett till fascismens störtande och därmed till en social revolution. Och något sådant ville man minst av allt. Mussolini fick sitt Abessinien.

1936 ilade Mussolini vid Hitlers sida till Francos och den spanska fascismens hjälp. Demokratier och de fascistiska diktaturerna samarbetade för att stoppa vapentillförseln till det republikanska Spanien, med resultat att fascismen segrade.

I det nya världskriget inträdde icke Italien förr än Frankrike 1940 var slaget och tyskarna hade ockuperat halva landet. Mussolini passade på att anfalla det till marken slagna franska lejonet, när han trodde sig kunna tillräna sig ett stycke franskt område utan alla risker. Han trodde, att England definitivt var besegrat, när det fört sina divisioner tillbaka från Dunkerque, men det var hans största misstag. England var icke slaget. Det drog sig tillbaka till sin ö för att bereda sig till kriget. Snart kom Amerika med och dess väldiga industriella resurser. Mussolinis blinda tro på Tysklands oslagbarhet hade bedragit honom. Italienarna drevs ut från Afrika och hela deras imperium gick i putten. Och så kom den dag — 10 juli 1943 — då de anglosaxiska makterna invaderade Sicilien. Fjorton dagar senare störtades stråtrövaren Mussolini.

Den blodige diktatorn, terroristen och ridaren av ricinolja, en uppblåst "sågspåns-cæsar", har tvingats abdikera. Ett odjur i människogestalt har inringats och världen drar en suck av lättnad. Men det vore felaktigt att tro, att fascismen därmed är oskadliggjord. Det blir den först med en revolution. Till dess kommer nog en hel del av den fascistiska regimen att kvarstå under "demokratisk" mask. Men det är en annan historia.

Nederlagets Tyskland

Av H. P. Schlicht

I. Utifrån

”Så hatat har aldrig något folk förut lyckats bli, som tyskarna gjort sig i Europa. De härtagna folken komma att tillfoga den tyska härsmakten allt det avbräck, som står i deras makt, den dag befriarnas trupper stå på fastlandet och kampen mot förtryckarna icke längre ter sig hopplös. Att tala försoningens ord skall visa sig lönlöst. Dessa härtagna länders folk ha skymfats och plågats för mycket för att icke brinna av hämndlust. . . . Tror någon på allvar att de hämndkänslor, som dessa dåd väckt, kunna besvärjas? Tror någon att de, som varit utsatta för Gestapos behandling i fångelser och koncentrationsläger, eller som sett sina närmaste utsatta därför, tror någon, att de äro beredda att förlåta? Åh, nej.”

”Det må då sies fra höit och tydelig at de som har kastet sig ut i kampen mot nasistene *ikke* kjemper for hevn (hämnd), men for rett.”

De två uttalandena återspegla rätt åskådligt de stämningar som i dagens Europa våldsamt bölja kring spörsmålet Hitler-Tyskland och tyskarna. Citatet nr. 1 är hämtat från en artikel av professor Segerstedt, Göteborgs Handeltidnings hetlevrade ledareskribent. Det andra citatet härstammar ur en artikel ”Icke hämnd, men lag!”, skriven av den norske docenten Brock-Utne som för närvarande vistas i Sverge. Han skriver: ”Ansvaret för de fel, som finnas i axelmakternas politik kan icke läggas på folken lika litet som man kan göra amerikanerna som folk ansvariga för negerlynchingarna eller engelsmännen som folk för ohyggligheterna i Irland. Om det vid fredsslutet skulle bli så att man vill undertrycka eller gripa till hämnd-

aktioner mot gemene man i axelländerna, då är det demokratens plikt att resa sig till protest. *Diktaturtendenser* — säger Brock-Utne — *finnas överallt, både hos allierade och nazister. Så länge vi hålla oss till demokrati, lag och humanism ha diktatorerna i våra egna led inga chanser att svinga sig upp.”*

Det är ju möjligt att denne norrmans röst icke alls skall visa sig vara ”representativ”, när en gång efter fredsslutet rättskipningen kommer mot den tyska nazismens olika brott. Men den norske docentens synpunkt på den omstridda ”folkkaraktären” påminner faktiskt om en mycket nykter anmärkning som den tyske skriftställaren Thomas Mann, i landsflykt undan nazisterna, ganska nyligen gjort: ”Jag tror inte att det tyska folket behöver vara alldeles utan hopp, eftersom jag tror att det slags uppfostran, som det nazistiska systemet har tillåtits utöva i tio år utan att hindras, skulle leda till samma resultat hos vilket folk som helst. En uppfostran, som inte endast underlåter att undertrycka de sämsta och lägsta instinkterna utan även förklarar dem vara ’patriotiska’, torde på vilken plats på jorden som helst leda till sådana brott som tyskarna till vår namnlösa fasa begingo först i sitt hemland och sedan över hela Europa.”

Detta frispråkiga uttalande påminner en del alltför hätska element än en gång om att det var i *själva Tyskland* nazistregimen började med sina illdåd. Varken Tjeckoslovakiens eller Polens, Norges eller Frankrikes frihet krossades, *innan*, med hjälp av Gestapo och den sadism, som står inskriven i nazistpartiets ”världs-åskådning,” de män och krafter slagits ner, vilka i Tyskland fört frihetens, rättvisans och internationalismens talan. Den resolution, som nyligen antogs vid det engelska Arbetarpartiets kongress och som går ut på att det tyska folkets överväldigande flertal måste hållas ansvarigt för den nazistiska regimens politik, blottar tydligen brister i kunskapen om nazismens uppkomst. Men vad värre är: den inordnar, kanske utan att ännu vara medveten om det, arbetarrörelsens internationella politik i en målsättning som bestämmes av den borgerliga krigföringen och det borgerliga fredsplancerandet.

Det är en sak att under pågående krig uppställa följande program (Churchill i sitt tal den 19/5 i år): "Det är vår överenskomna politik, som går ut på att göra det omöjligt för Tyskland att driva någon form av krigsindustri i stor och koncentrerad skala i Tyskland, Italien eller i något ockuperat land. Var dessa centra än befinna sig och var de än byggas upp, komma de att förstöras, och den befolkning som arbetar inom krigsindustrin skall skingras." En annan sak är det givetvis för de efter kriget ännu intakta delarna av den socialistiska arbetarrörelsen att visserligen medverka i uttraderandet av den tyska krigspotentialen men *under bevarandet av egna synpunkter* som helt utesluta gynnandet av, som Brock-Utne med fog säger, nya diktaturtendenser och -fasoner. Man överdriver säkert inte, om man redan i dag gör uppmärksam på de faror som för internationalismens och socialismens vidkommande lura från visst "plutokratiskt" amerikanskt håll.

*

Någon redogörelse och debatt om det framtida Tyskland i det tyska nederlagets tecken vore sannerligen icke av värde eller ens berättigad, om världen fortfarande skulle trampa på samma ställe som låt oss säga juni 1941. Från en redaktionsstol i Malmö uppmanades vi då oavslutligen att acceptera "nyordningen", ehuru erövrarna i sitt övermod ej sökte dölja dennas verkliga innebörd och riksekonoministern Funk i ett tillstånd av måhända påspätt segerus deklarerade, att Europa skulle organiseras för det tyska folkets lycka och välstånd. Två år senare har bladet på ett iögonenfallande sätt vänt sig, och till och med en försiktig neutral försvarsminister, hr Sköld, söker i ett offentligt tal (4/7 i år) sak med axelmakterna genom sitt uttalande "att just nu te sig utsikterna för axelns världsherravälde föga lovande". Föga lovande, det är ju verkligen det minsta man kan säga! Från att ha anfört sin nation "å ödets vägnar" och med det tydligt uttalade målet för ögonen att förtyska världen, tycks Adolf Hitler ha blivit den tyska nationens — visserligen fortfarande orädda — konkursförvaltare. Något tvivel om att Tyskland råkat in i en återvändsgränd av historisk räckvidd, kan icke längre föreligga. Den katastrof som väntar den tyska nationen är vida

större än blott och bart ett förlorat krig. Med denna katastrof räkna tydligen icke bara dr Goebbels, utan vida större nazistkretsar. Vår är att propagandaministern och underhuggare hela tiden undanhållit sitt folk den nakna sanningen, att katastrofens verkliga innebörd ligger däri, att den insats, med vilken naziregimen spelat, varit *hela det tyska folkets framtida tillvaro*. Naiva själar ha under en viss tid hoppats på — Sovjet som eventuell bundsförvant, när Tyskland efter fredsslutet skulle vilja göra gällande anspråk på skonsam behandling. I dag är det redan vordet ett faktum att den makt Tyskland kanske minst kan räkna på är just Stalin. Den norske docenten Brock-Utne har i sin artikel berört en del enfaldiga amerikanska tidningars hämnd- och straffkrav, men han har helt glömt bort den faktor som kommer att utgöras av just Ryssland, när det vid fredsslutet gäller att utmäta krigsförbrytarnas straff. Willkies bok "En värld" har bekräftat detta faktum. Just i Stalins Sovjet frodas och omhuldas de diktaturtendenser som normmännen varnat för, ty, som han säger, just hämndens flodvåg skulle bringa de krafter att flyta ovanpå, som vi minst önska skola få makten!

Antagandet att Tyskland kommer att offras på nederlagets altare, anklagat för de mest bestialiska och folkrättsstridiga ogärningar mot flertalet av Europas folk, färgar givetvis av sig på den pågående diplomatiska och politiska debatten. Det vore nämligen fel att tro, att debatten endast bär spår av uppiskade lidelser av mer eller mindre psykologisk natur. Om den annars ganska klarsynte f. norske stortingspresidenten Hambro i sin bok "Hur freden vinnes" utmålar — de tyska filosoferna Kant, Fichte, Hegel och Nietzsche som de som ytterst bära ansvaret för att det moderna Tyskland har blivit en kriminell nation, som bör behandlas som en samhällsvädlig återfallsförbrytare, så kanske man får lyva att avfärda detta summariska, grovt polemiska betraktelsesätt som lekmanamässig karikatyr. Men bakom dylika uttalanden, som snarast vittna om dåligt smält läsning i filosofiska ämnen och statskunskap, stå dock mycket reala och realistiska *gränsdragningsproblem*. Att det här reses en mur av karantänskaraktär kring detta Tyskland, som än en gång störtat världen i krig och elände,

därom råder full enighet inom det allierade lägret. Vi plocka på måfå några representativa uttalanden som förtydliga Churchills ovan citerade tal. I mitten på maj i år har en inflytelserik grupp engelska parlamentsmedlemmar trätt fram med en plan som syftar på att hindra ett besegrat Tyskland från att börja krig på nytt. Planen har i korthet följande innehåll: Tysklands kapitulation utan villkor skall följas av ett interallierat kontrollråd med fyra huvuduppgifter, nämligen: 1) rasera flygplansindustrin och inskränka Tysklands krigspotential, 2) låta ställa de för krigsförbrytelser anklagade personerna inför domstolarna i de länder, där deras offer höra hemma, 3) demobilisera alla tyska stridskrafter i etapper under en tid av sex månader, 4) i möjligaste mån sörja för att man icke låter någon grupp personer eller någon enskild i Tyskland fylla militära eller paramilitära funktioner, ägna sig åt spioneri eller förbereda sig för ett militärt liv. Punkt 2) av denna plan påminner starkt om att även vid förra krigets slut de allierade ansågo sig befogade att ställa de på grund av brott mot lagar och god sed anklagade personerna inför en militärdomstol. Storbritannien, Frankrike, Italien, Belgien, Polen, Rumänien och den serbisk-kroatiska staten färdigställde *utlämningslistor*, där framstående, namngivna tyska personers huvud begärdes på ett fat; dessa listor överlämnades den 3 febr. 1920 till friherre von Lersner, den tyska fredsdelegationens dåvarande ordförande i Paris. De nämnda makterna begärde utlämnandet till de allierades specialdomstol av omkring 900 tyskar, främst arméchefer, men också statsmän och *många högt uppsatta personer som tillhört administrationen i de av Tyskland besatta områdena*. De tyska fredsdelegerade hävdade emellertid att bestraffning av krigsförbrytelser tillkomme den stat, vars undersåtar utpekats som skyldiga. Och så småningom kommo de allierade kraven av sig. I dag tyeckas de allierade föra en *medveten* politik, när de vilja avhända tyska folket rätten att självt döma och bestraffa de män och det system som i så många år pinat Europa med den tyska nationen som insats. Den internationella, socialistiska arbetarrörelsen har all anledning att se upp med de politiska tendenser som tydligen dölja sig bakom inställningen att bondneka till förefintligheten av en opposition mot nazismen

i Tyskland. Benägenheten att återinsätta denna opposition i sina positioner resp. att tillerkänna denna del av tyska folket några som helst politiska rättigheter är i dag mer än sval hos tongivande allierade kretsar.

Mest tyngande förefaller oss dock det förslag som ingår i den citerade efterkrigsplanen från engelskt håll, som kräver att *Ostpreussen* icke bör tillhöra Tyskland eller Preussen samt att *Rhenlandet* bör skiljas från det övriga Preussen och bilda en oavhängig tysk stat. Vilka nya folkvandringar här bebådas, det framskymtar i den passus av förslaget, där det heter: Det allierade kontrollrådet bör ha bemyndigande att ordna de *befolkningsförflyttningar*, som bli nödvändiga genom att de invaderade områdena återställas. Man observerar att det också i Churchills tal var fråga om att den inom den tyska krigsindustrin arbetande befolkningen skall *skingras*. "Om den icke gillar vad som kommer över den, må den då efter behag skingra sig i förväg!" Det är tydligt att en ofantlig folkomflyttning inom den tyska nationen ingår i de allierades program.

Ostpreussens skiljande från Tyskland och "återlämnande" till Polen, utgjorde som bekant även de krav som den nyligen döde polske konseljpresidenten framställt — säkert å den polska majoritetens vägnar. F. tjeckoslovakiske presidenten Benesj har i ett tal, som han i slutet av maj månad hållit i Förenta staterna, betonat nödvändigheten att Tjeckoslovakien, Ryssland och Polen bilda en barriär mot Tysklands Drang nach Osten. En varm anhängare av en östeuropeisk samförståndspolitik anser Benesj, att Tyskland bör fullständigt avväpnas och *möjligen också styckas upp*. Det är bekant att den ryktbare engelske lorden Vansittart hyser liknande planer som gå ut på att förskingra tyskarna för att förhindra en ny uppkomst av prussiskt junkerdöme och massvälde.

Det andra världskriget är i dag långtifrån avslutat. Men Tyskland tycks redan i dag vara dömt — och utdömt, om man ser sig omkring utifrån, överallt där den allierade politikens krigföring sammanfaller med de förtryckta eller neutrala folkens hat mot det nazistiska oket. Quislingandan har faktiskt mycket litet kvar av sitt behövliga "livsrum" i dagens Europa. Det vore synd om just i Sverige det skulle

tillåtas att i all hemlighet — eller, ännu sämre, med myndigheternas goda minne och i hägnet av den tidigare av Hitlermyten lamslagna regeringens tolerans — en nazistisk ö bildas, där det tredje rikets sämsta krafter och egenskaper så att säga konserveras.

*

II. Inifrån.

”Regimen i det välde som för ett par år sedan trodde sig nära seger har både i princip och praxis farit så fram med rätts- och humanitetstraditionen att martyrfolkens önskemål oundvikligen formuleras under kategorierna brott och straff. Det är lika oundvikligt att deras önskedrömmar om frihet och seger bli färgade av hat mot förtryckarna och att hatet inte gör särskilt subtila distinktioner mellan dem som ge ordena och dem som låna sig till att utföra dem.” (J. Wickman.)

Men — så frågar arbetsgivareföreningens tidskrifts redaktör Th. Brunius i polemik mot Stålhane —: ”Är det rättvist och förenligt med svenska hedersbegrepp att ge hela tyska folket skulden för nazismen? Är det rätt mot de tusentals tyskar som emigrerat, som kastats i koncentrationsläger, *mot de miljoner, som bevingats genom samma steg-för-steg-metod som tillämpats i utrikespolitiken?*”

Den goodwill de tyska antinazisternas skenbart glösa falang kan påräkna i världen just nu är sannerligen inte stor. Även inom den engelska arbetarrörelsen har emellertid en liten krets oppositionella trätt fram som mycket energiskt vänt sig mot den anda av ”vansittarism”, som utmärker den tidigare här av oss citerade resolutionen i fråga om det tyska folkets medskuld i den nazistiska regimen framfart. En talesman för denna opposition har bl. a. framhållit att ”det engelska folket skulle nödgas uppleva en svart dag, ifall Tyskland någonsin kunde lyckas göra alla engelsmän ansvariga för Chamberlains utrikespolitik.” Resonemanget som avfärdar det urskillningslösa tyskhatet som arbetarna ovärdigt har onekligen en del för sig. Det rör nämligen vid ett mycket ömtåligt problem — som numera knappast mera berörs i den internationella och interallierade debatten: Chamberlainpolitikens anknytning till den politiska syn inom det borgerliga lägret, som gick ut på en förlikning mellan

engelskt samvälde och tysk nazism — på den radikala demokratin och arbetarrörelsens bekostnad!

I Tyskland är det föga utrymme för deltagande i denna debatt. Än så länge fungerar ännu den mycket myndige doktor Goebbels som ställföreträdare för hur hela tyska folket i sin ”orubbliga segervilja” tänker, när han varje vecka tar till orda i Das Reich. Hans ledareartiklar äro emellertid — om man förstår sig på att läsa med urskillning — en utmärkt läxa i den tyska folkmoralens tilltagande och katastrofliknande försämring. Myndighetspersonerna kunna icke längre förneka att regimen — icke endast kriget — har motståndare. Hur många? Goebbels blir aldrig så generös som Mussolini, vilken i sin tur offentligt uppskattat antifascisterna till en minoritet på 100,000 ”ofördragsamma” italienska själar. Liksom i den tid, då Hitler-regimen ännu föranstaltade om ”folkvröster”, betecknas även i dag — officiellt — systemets motståndare som en handfull obetydliga kverulanter. Men officiöst vet man bättre. Ämbetsmän som fara utomlands bruka inte stieka under stol med, hur pass stora svårigheter tredje riket har att bemästra, när det gäller att tygla den tredskande opinionen. De utlandsröster som dels hänfullt, dels med en myckenhet moralisk upprördhet utdöma tyskarnas slöhet, deras bristande mannamod och härresande lojalitet, veta tydligen inte, hur läget ter sig inifrån. En mycket initierad tysk, som vi komma att citera längre fram, utmålar situationen träffande, när han säger att alla utvägar för de regimfientliga och krigströtta massorna till synes tyckas hopplöst tillbommade: *framifrån av kanonelden vid fronten, bakifrån av gestapos nät*. Situationen är helt enkelt den, att regimen har alla maktmedel — brutala i högsta grad, om de nu äro av fysisk eller psykisk beskaffenhet — i sin hand för att tvinga folket att följa med ledningen ända till the bitter end. Om de tyska ledarna åter och åter igen tala om, att det icke kommer att bli något 1918 den här gången, så döljer sig bakom dessa ord deras rädsla för, att soldaterna vid fronten och det arbetande folket hemma en vacker dag skulle komma sig för att strypa hitlerismen. Men man får vara förvissad om att en regim, som alstrat typer av Himmlers,

Heydrichs, Terbovens m. fl. karaktär, icke rygg tillbaka för någonting, när det gäller att upprätthålla prestige. Det finns utan tvivel en relation mellan den procentats människor som fallit för den tyska ockupationsmaktens kulor i de ockuperade länderna och den procentats *tyskar* — civila och i vapenrock — som redan avrättats för att de svikit regimens förhoppningar.

Bland dem som i dagens Tyskland äro motståndare till regimen kan man urskilja två karakteristiska grupper: 1) de som önska Tysklands militära nederlag som *enda* väg att göra slut på nazismen och 2) de som visserligen även de önska befria sig från tredje rikets politiska styrelsesätt, men äro rädda för fredsslutets följder beträffande den tyska nationens framtid. *Sejer eller bolsjevikiskt kaos!* lyder den paroll som i dag är uppklistrad vid alla tyska husväggar och lyktstolpar. Även om rädslan för bolsjevismen, som lever kvar inom vissa tyska folkskikt, knappast mera utgör en garanti för nazistledningen att tyska folket trots allt skulle föredra Hitlerväldet framför Sovjetkaos, förblir denna skrämselfpropaganda kanske ännu en tid ett effektivt dragplåster åtminstone för hemmafronten.

Men på det hela taget är inom de bredaste tyska folklagren inställningen till nazismen fullständigt *negativ*. Icke ens bolsjevikskrämseln förlslår. Signaturen "Folktyisk" har nyligen i en ytterst märklig artikel i Svensk Tidskrift givit ett par glimtar som verkligen kunna göra anspråk att komma "inifrån". Författarens framställningssätt vittnar om hans relationer till den "nationalkommunistiska" gruppen som före 1933 sökt knyta band mellan nazismen och de kommunistiska lärorna och som sedan fått uppleva samma behandling som oppositionen för övrigt. Gruppen har en viss organisatorisk anknytning till Otto Strassers paroll: "Hitler-regimen måste dö, om Tyskland vill leva!". Vi saxa några ställen ur hans artikel som bära prägeln av äkthet och sinne för realiteter och tala ett språk som tydligen inspirerats av tillståndet inom den tyska hemmafronten. "Allt eftersom kriget varar" — skriver Folktyisk —, "nöden ökas och organisationen av försvarsansträngningarna blir krampaktigare, blir det allt vanligare, att tys-

ken begrundar denna organisation och frågar sig, hur stor skillnaden nu egentligen är mellan det, som han bekämpar, och det, som han kämpar med och för. Soldaten får brev och tidningar hemifrån; och han, som ju kommer från olika samhällsskikt, tar vid något lugnt tillfälle till omprövning, hur händelserna utvecklat sig inom hans lilla privata krets eller större offentliga miljö sedan 1939 eller snarare 1933. I ännu högre grad känner dock varje tysk bakom fronterna den dagligen allt mera skärpta utvecklingen till en stat med tvång på alla områden, inom politik, närings- och samhällsliv. Var finns nu då egentligen någon väsentlig skillnad i struktur och system mellan Tyskland och Ryssland? Och så måste man även här i kampen mot det bolsjevistiska systemet konstatera de märkliga förändringar, som nästan alla programpunkter hos det national-socialistiska partiet undergått under sitt tio-åriga praktiska tillämpningsförsök: att resultatet i förhållande till utfästelserna egentligen blivit det rakt motsatta. Man kan ta fram den ena tesen efter den andra ur deras program för 'en folklig uppbyggnad', som alltid skulle förbli 'oföränderlig' och officiellt ännu är det: 'Familjen som statens grundcell', 'bibehållande och befrämjande av den självständiga medelklassen tillika med bekämpande av storkoncernen och storfinansens', 'skapandet av ett informellt tänkesätt i rättsväsende och administration i nära anslutning till liv och folk', 'ny blomstring hos det andliga och kulturella livet', 'en på raslig grund vilande politik' o. s. v. Men alla dessa teser ha antingen aldrig förverkligats eller ha de diskrediterats till fraser, förfalskats helt opportunt eller missbrukats som medel till den partipolitiska maktställningen. Hela detta program, som skulle bäras fram av en folkgemenskap och småningom förnya sig självt, hålles nere, övervakas och kommenderas av ett polis-system, som i fråga om oinskränkt makt, godtycke och intolerans, bakslughet och grymhet knappast mer står tillbaka för bolsjevismens."

Efter erfarenheterna med Norges, Polens och andra av de tyska bajonetterna underkuade länders folk har ett gnagande tvivel uppstått om riktigheten i det system man hyllat i tio år. Här talar förf. tydligen om besvikna och tvivlande tyskar som ännu i dag, kanske av resig-

nation, mönstra nazismens led! "Detta tvivel härrör just ur skillnaden mellan olika folks egenart. Om somliga av nationalsocialismens gamla trotjänare och förkämpar i de 'anslutna' områdena i dag vända sig emot det sätt, på vilket av partiet insatta hantlangare där fara fram; om SS-soldater i öster vägra att med maskingevär nedgöra sammandrivna judar, kommunister eller polacker; om oändligt många unga människor, som efter ursprungligen eget val hittills blott lärt känna militära livsformer och partipolitisk skolning, ansätts av utpräglat andlig hunger efter självständig uppfattning och efter sanning — då är allt detta en *inre frontupplevelse* hos tysken i detta krig. Denna inre frontupplevelse överträffar förra världskrigets upplevelser av kamratskap, av mänsklig kraft i handling och lidande, av liv och död i fråga om politisk aktivitet och utgör ett korrektiv till tidigare åderlätningar på goda tyska karaktärsdrag. Detta vet naturligtvis också det nationalsocialistiska partiets ledning. Den vet, vilken inverkan de franska, holländska eller norska folkens särartade livsuppfattning haft på många tyska soldater. Den vet, med vilka politiska tankar och anspråk frontkämpen kommer att återvända hem från östfronten. Den vet hur den tyska husmodern innerst inne reagerar för luftkriget och de små partityrannernas trakasserier."

"Folktyisk" vet att meddela ord, som yttrades av en man i Görings personliga omgivning, vilken i somras i en privat krets med cynisk öppenhet talade om, att den tyske soldaten, som återvänder från Ryssland "med sina frontupplevelser och sin reumatism", har blivit mentalt olämplig att vara med och bestämma om politiken efter kriget! Den politiska roll, som den tyske frontsoldaten spelade efter förra världskriget, måste enligt denne talesman för högsta ledningen denna gång förbehållas de i ordensborgar fanatiskt fostrade disciplinerna, vilka förskonats från farliga insatser och förlagts till någon av ockupationskadreerna!

*

Frånvaron av en politiskt fostrad, organisatoriskt förankrad opposition mot regimen skymmer blicken i dagens Tyskland. Detta behöver dock icke alls betyda — därom vittnar f. ö. även just "Folktyisks" redogörelse — att

sammansvetsandet av de inre motståndskrafterna kan försiggå på ett kanske icke traditionsenligt men dock verksamt plan: just genom att det nazistiska systemet gastkramar och förtrycker folket i dess helhet — "totalitärt", medan endast en relativt liten procentsats gynnare och underhuggare flyta ovanpå och profitera, kan också uttrycket för oppositionen en vacker dag bli "totalt", tvärs genom alla klasser av missnöjda och tillbakasatta. Den tyska oppositionen är lyhörd för vad som tilldrar sig utanför tredje rikets tillbommade bopålar. Den har sina egna metoder att komma underfund med vad Europas folk tänka och tycka. Men dess tragiska belägenhet i dag består dock fortfarande i att den svävar i okunnighet om graden av det hat som klibbar fast vid det tyska namnet tack vare naziregimens framfart i de ockuperade länderna, i det brandskattade Europa och i öster. Metoden "söndra och härska" har satt sina spår på det tyska folkets ansikte. Det folk, som önskar befria sig från nazismen, fruktar konsekvenserna; även de tyskar som längta efter militärt sammanbrott för nazirikets vidkommande äro troligen föga imponerade av det lilla de ha hört om de allierades fredsberedskap och -planerande och läns-pumpade i fråga om illusioner om solidaritet utifrån. Det framstår tydligt att vad som fattas den tyska oppositionen är en *politisk och facklig ledning* som skulle kunna länka samman de återstående frihetsbehoven inom tyska folket med likasinnade internationella strömningar. I tio år ha tyskarna avvants att tänka själva i politiska frågor och de ha överösts med en lömsk propagandas hejdlösa flodväg. Statens allmakt har trätt i stället för det individuella initiativet. Problemet för den tyska oppositionen är i dag att renodla detta så bedrövliga individuella initiativ på ett sätt som gynnar dess anknytning till politiskt tänkande och politisk handling.

Efter den nationalsocialistiska "omvägen till socialismen", som visat sig vara en bakväg till kaos, återstår för det tyska folket den besvärliga vandringen tillbaka till ett samhälle, där alla initiativ andas två elementära mänskliga och samhällseliga krav: frihet och rättvisa. Jämfört med det av tredje riket frambragta tillståndet tarvas härtill icke mer eller mindre än en folklig och individuell revolution.

Bolsjevism och centralism

Av Karl Bondeson

Tvenne principer ha stått och stå fortfarande emot varandra inom den socialistiska arbetarrörelsen: *centralismens* och *decentralismens*. Den typiske representanten för den centralistiska principen är icke socialdemokratin utan bolsjevismen. Den konsekvente representanten för decentraliseringen finner man i den anarkosyndikalistiska riktningen.

Centraliseringen av bestämmandet leder till diktatur, klick- eller persondiktatur, och diktaturen är den personliga frihetens oförsonliga fiende. Decentraliseringen av bestämmanderätten leder till personlig och kollektiv självbestämmanderätt och bygger ytterst på den personliga friheten. Vart centralismen leder, har man fått bevittna i den ryska diktaturen, den där falskeligen också kallas "proletariatets diktatur". I intet annat land torde den personliga friheten blivit reducerad till ett sådant minimum som i diktaturerna, ingenstädes torde människovärdet reducerats så nära nollpunkten som där.

Den centralistiska principen har varit en av bolsjevismens grundpelare. Man skulle kanske kunna säga, att den varit själva grundvalen för den bolsjevistikiska verksamheten. I diktaturens gestaltning har den framställts som en historiskt ofrånkomlig nödvändighet för socialismens förverkligande. Utan den skulle allting vara omöjligt. Centralism i det lilla och centralism i det stora. Centralism i particellen, i det lokala partiorganet, i det nationella partiet och i internationalen. Uppifrån och ned skulle allting dirigeras, uttänkas, föreskrivas, befal-

las. Den enskilde medlemmen befriades genom detta system från att tänka. Handla skulle han vara beredd till, men endast på order ovanifrån. Lydnaden under den centrala institutionen har varit det högsta. Disciplinen, d. v. s. underkastelsen, var ofrånkomlig. Att tänka och tala på egen hand betraktades som ett kätteri vilket ofta kostade förlust av medlemskap eller något ännu värre.

Med kominterns upplösning har man i viss mån börjat slå ihjäl den centralistiska principen, den princip mot vilken syndikalisterna riktat en avgörande kritik. Det kan ha sitt intresse — åtminstone som ett kuriosum — att ta del av vad det bolsjevistikiska partiets ordf. i det här landet förkunnar i detta avseende i samband med upplösningen av Komintern: "Kominterns stadgar innebar en betydande centralisation av verksamheten. Denna centralisation uppmjukades av Kominterns sjunde världskongress 1935. Kongressen beslutade nämligen ålägga Exekutivkommittén att i regel undvika omedelbart ingripande i de kommunistiska partiernas interna organisatoriska angelägenheter", varigenom betydligt större rörelsefrihet skapades för de enskilda partierna."

Denna eftergift satte väl icke omedelbara märken i de tvångsdisciplinerade bolsjevikerens led, men 1939 hade man i alla fall hunnit så långt, att partiordföranden på kongressen talade om, att "Sveriges kommunistiska parti skulle utforma sin politik utifrån de speciella förhållanden, som äro gällande i Sverige".

I en artikel i Ny Dag utvecklar Linderot hur Komintern var en produkt av nödvändigheten och utan den skulle inte den internationella arbetarrörelsen kunnat återuppstå efter förra världskriget och inte heller skulle kampen mot den bestialiska fascismen i de europeiska länderna kunnat föras "och massorna kunnat förberedas till de kommande segrarna över den mänskliga kulturens dödsfiende, fascismen". Efter allt detta och annat skrävel får man så förklaringen till upplösningen: Komintern "har dragit de riktiga konsekvenserna av en utveckling, vilken gjort *dess fortsatta verksamhet som internationellt ledande centrum organisatoriskt onödigt eller hinderligt för de syften det var dess historiska uppgift att tjäna.*"

Nödvändigheten av de nationella sanktioner-
nas handlingsfrihet och självständighet för-
klaras: "Är det inte klart att ett internationellt
centrum i Moskva eller annorstädes måste ha
ytterst svårt, för att icke säga vara helt för-
hindrat, att leda Norges kommunistiska parti
under de rådande förhållandena? Är det inte
klart, att Kommunistiska partiet i Norge måste
utveckla hela sin verksamhet inom ramen av de
betingelser, som råda i Norge, i samverkan
med hela den all-nationella hemmafronten?
Självklart är det så. Ungefär på samma sätt
förhåller det sig med flertalet av Kominterns
sektioner."

Men denna decentralisation och rätt till
självbestämmande och verksamhet efter egna
initiativ och eget omdöme, som i dag framställs
som "självklart", betraktades i går som "anar-
ki", som en komplett omöjlighet eller fullstän-
dig orimlighet. Men likväl förelåg på samma
sätt i går samma eller ungefär samma förut-
sättningar för, att de olika sektionerna av Ko-
mintern själva voro i stånd att bedöma, vad
som var lämpligast för dem och vad som bäst
motsvarade de speciella förhållandena och om-
ständigheterna i det land eller den miljö, som
de var i sin stad arbetade under. Omöjligheten
eller orimligheten att från ett allsmäktigt cen-
trum på jordklotet överblicka alla de speciella
och säregna omständigheter, som göra sig gäl-
lande i de olika länderna, hänger icke bara
samman med dagens speciella situation, den
är ständigt tillstädes även under mera fredliga
förhållanden, som tillåta ett bättre kommuni-
cerande mellan central och sektioner.

Det var inte bara partisektionerna som skulle
subordineras under Komintern, hela arbetar-
rörelsen skulle samlas in under Kominterns be-
stämmanderätt. Fackföreningsrörelsen, som till-
erkändes titeln "revolutionens armar", skulle ock-
så ställas under kommando av Komintern, som
var revolutionens hjärna". Armar och lemmar
kunna ju inte få lov att handla på egen hand,
de måste naturligt nog subordinerade under hjär-
nan och få sina order ifrån dennas nervcentra.
Liknelsen illustrerar för övrigt förträffligt den
centralistiska principen. Arbetarnas fackliga
organisationer betraktas bara som fysisk kraft,
vilken kommenderas av intellektet: den bolsje-
vikiska internationalen. Att inte förhållandena

precis gynnat den bolsjevikiska strävan att un-
derlägga sig fackföreningsrörelsen är en sak
för sig, men i den utstakade centralismens prin-
cip låg att detta skulle göras. All arbetarrörel-
se, alla dess olika grenar skulle ställas under
Moskvas centrala kommando. Ty det var endast
i Moskva man förstod, vad som var bäst för
arbetarna hela världen över. Själva kunde ar-
betarna inte ha några klara begrepp om, vad
de borde göra. Bolsjevikernas uppgift var "att
lyfta hela arbetarklassen upp till den nivå",
där bolsjevikerna befunno sig. Och bolsjevikerna
var det ju också som genom sitt parti skulle
utöva diktaturen över arbetarna såväl som de
överlevande borgerliga skikten, ty, förkunnades
det, "arbetarnas seger är omöjlig utan den full-
ständigaste centralisation". Diktaturen skulle
förverkligas från land till land och slutligen
samlas i en internationell diktatur.

Kominterns upplösning och de till upplösning-
gen bifogade uppgifterna gör nu slut på
centralismen av internationell måttstock. De
nationella sektionerna få lov att tänka och till
och med handla på egen hand. Inga politiska
handelsresande eller Ex. R. komma längre att
sändas från Moskva för att inventera förstån-
det i sektionerna, avsätta partistyrelser och
tidningsredaktörer etc. Centralisationens prin-
cip får ge plats för decentralisation och själv-
bestämmande.

Därmed har den bolsjevikiska centralen gjort
en betydande eftergift för den decentralisation-
ens princip, som syndikalisterna ställt upp
emot den bolsjevikiska centralismen. Frågan blir
bara, om bolsjevikerna komma att dra de lo-
giska konsekvenserna av sin nya inställning. En
princip är en princip och skall den tillämpas,
så måste den tillämpas konsekvent och helt.
Man kan inte tillämpa decentralismen på ett
område och centralismen på ett annat utan att
råka in i en labyrinth av inre motsägelser, vilka
slutligen icke kunna övervinnas. Erkänner man
nu decentralismen på det internationella om-
rådet, så måste man också erkänna den på det
nationella området, eljest haltar tanken.

Det finns kanske en aning av en möjlighet,
att avskrivandet av centralismen och dikta-
turen på det internationella området kommer
att bli inledningen till decentralisationens till-

Krig och ekonomi

Det värsta utslaget av mänskligt vansinne skall icke sökas i dårhusen hos de sinnessjuka, utan på slagfältet och i kriget hos de "normala" och "kloka" människorna. Tokigare äro dock icke människorna, än att de kunna skymta vansinnet i kriget och de sysselsätta sig gärna med att räkna ut, vad hela dårhuset kostar. Det är en relativt lätt räkneoperation att fastställa, vad det kostar i människoliv, det behövs ingenting annat än enkel addition. Mera invecklat är det att fastställa krigets kostnader i penningvärde. Förenta staternas handelsdepartement har företagit en preliminär uppskattning för tiden fram till januari 1943. Det har formulerat frågan en smula originellt: "Vad har den ende mannen Adolf Hitler kostat världen?" Det är naturligtvis oriktigt att påstå, att Hitler ensam är orsaken till kriget, men otvivelaktigt har han en mycket framstående del av ansvaret för det pågående världskriget. Inte heller är metoden anmärkningsfri,

men den duger. Beräkningarna omfatta såväl de förberedande utgifterna för tiden efter nazismens övertagande av makten, således från år 1933, som de egentliga krigsutgifterna. Därtill kommer förlusten i nationalinkomsten i de ockuperade länderna. Däremot har man icke medräknat värdet av vad som förstörts genom kriget. Man har räknat sig fram till en slutsumma vid början av detta år på omkring 400 miljarder dollar, eller cirka 1.700 miljarder svenska kronor, en summa som ungefär motsvarar hela det svenska folkets nationalinkomst för en tid på 150 år efter den nuvarande nivån av nationalinkomsten.

Den fantastiska summa avspeglar dock den verklighet, som är ännu mera fantastisk. Sedan nazismens maktövertagande har det tyska folket plundrats på omkring 420 miljarder kronor till uppbyggandet av krigsmaskinen och förandet av kriget. (Japans krigskostnader ha icke medräknats, därför att det japanska kriget icke kan lastas på Hitlers skuldkonto.) Storbritanniens utgifter (utom dominions och kolonier) beräknas till 244 miljarder, Sovjetunionens till 400 miljarder, Italiens kostnader från juni 1940, då det inträdde i kriget, till omkring 33 miljarder kronor, Frankrikes till omkring 40 miljarder.

Förutom dessa faktiska utgifter på 400 miljarder dollar beräknar det amerikanska handelsdepartementet *minskningen av nationalinkomsten* i de ockuperade länderna till cirka 100 miljarder dollar och man är framme vid en sam-

lämpande också på det nationella området, d. v. s. att diktaturprincipen kommer att få stryka på foten för ett mera demokratiskt system. Vi veta, att det icke är möjligt att genomföra demokrati i ett socialt system, där staten äger och kontrollerar hela produktionsapparaten, och där alla arbetande människor till följd därav måste stå under statens befallningsrätt. Ett sådant system lämnar inte plats för verklig demokrati. Möjligen kan man till en början göra några eftergifter på det politiska området och möjligen skulle man kunna fänka sig inledandet av en epok, där till slut den personliga friheten ånyo erkändes som en grundval för det mänskliga samlivet, fast det egentligen är svårt att föreställa sig. Snarast vore man

böjd för att föreställa sig, att en revolution vore den enda vägen till en omfattande omläggning av samhällssystemet i Ryssland. Men hur återigen den skulle kunna växa fram är heller inte lätt att föreställa sig.

Det enda man kan slå fast är, att bolsjevismen på det internationella fältet lämnat plats för en princip, decentralisationens och självbestämmanderättens, som står i den flagrantaste motsättning till den centralism och diktatur, som hittills varit dess verkliga grundval. Är detta en begynnande upplösningsprocess, eller är det bara spegelfäktari? Det senare skulle egentligen vara mest överensstämmande med bolsjevismens natur.

manlagd summa på 500 miljarder dollar eller omkring 2.100 miljarder kronor.

De egentliga krigsutgifterna för innevarande år beräknas till 100 miljarder dollar för För-
enta staternas räkning, för Storbritannien om-
kring 18 miljarder, för dominions och de min-
dre allierade omkring 5 miljarder, för Tysk-
land omkring 30 miljarder, för Italien och öv-
riga axelmakter till 5 miljarder, för Ryssland
till 20 miljarder. Enbart detta år skulle då
kosta omkring 180 miljarder dollar. Man är
då uppe i krigskostnader på 580 miljarder
dollar eller 2.455 miljarder kronor. Lägges här-
till den minskade nationalinkomsten i de ocku-
perade länderna, stiger summan till 700—800
miljarder dollar eller 3.000—3.400 miljarder
kronor. Och då äro däri icke inberäknade kri-
gets direkta förstörelser. Förutom dessa har man
då vid årets slut nått en summa, som är om-
kring tre gånger så stor som totalkostnaderna
för det förra världskriget. Man skulle, beräk-
nar handelsdepartementet, för denna summa
kunna köpa varje mänskligt väsen på jorden
en bekväm bil. Men när man kan åstadkomma
allt detta för kriget, vad skulle då mänsklighe-
ten icke kunna åstadkomma i välstånd, om alla
produktionskrafter rationellt utnyttjades för
freden.

Europa betalar för närvarande enligt tyskt
Erkännande omkring 2.000 miljoner pund
sterling per år (34 miljarder kr.) i "okupa-
tionskostnader" eller för underhåll av inkräk-
tarnas trupper. Men i denna summa ingår inte
den övriga, systematiska utplundringen av de
ockuperade länderna, icke de bötessummor som
utskrivs under olika förevändningar, icke de
ägodelar och varor som föras ur länderna, icke
de rekvisitioner av livsmedel och råvaror som
göras. Det beräknas att Tyskland utskriver nå-
got mellan en femtedel och en tredjedel av de
ockuperade ländernas förkrigs-nationalinkoms-
ter, oavsett att den nuvarande nationalinkoms-
ten i de ockuperade länderna är ofantligt myc-
ket mindre.

För Frankrikes vidkommande tvingades lan-
det efter vapenstilleståndets inträdande att
dagligen betala 400 miljoner francs (omkring
50 milj. kr.) per dag till underhåll åt den tys-
ka inkräktarmén. Landet plundrades således

på bortåt 2.000 miljoner kr. per år. 1942 ned-
sattes denna summa till 300 miljoner francs pr
dag, men efter besättandet även av Vichy-
området höjdes den till 500 milj. francs per
dag. Och dock var denna plundring av Frank-
rike blott en del av brandskatningen. Genom
allehanda manipulationer och ingripanden töm-
de Tyskland landet på alla slags varor, och
överfördes de stora industriella företagen i
tysk ägo. Enbart för vad som vid ett tillfälle
rekvirerades i Lyon behövdes 140 tåg för frak-
tandet av varorna till Tyskland, där man även
behöll järnvägsmaterielen.

På samma sätt plundras de andra länderna:
Belgien, Holland, Norge, Tjeckoslovakien, Dan-
mark och Balkanländerna. En annan metod för
plundringen är den så kallade clearingkrediten.
Denna Tysklands skuld uppgick redan före kri-
get till 40 miljoner pund (omkring 700 milj.
kr.). Numera uppskattas den till 800—900 milj.
pund (13—16 miljarder kr.) Världen har ald-
rig tidigare skådat ett sådant systematiskt
plundringståg mot främmande länder som det
tyska krigsföretaget utgör.

Under det tilländalupna budgetåret, som slu-
tar 30 juni beräknas svenska staten haft
utgifter för löpande ändamål och kapitalinve-
steringar på omkring 13,5 miljoner kronor om
dagen. Statens löpande utgiftsdispositioner på
driftsbudgeten beräknas till 4,346 miljoner in-
klusive i anspråk tagna reservationer. Därtill
kommer 546 miljoner till utgifter på kapital-
budgeten. Tillsammans blir det en summa på
4,885 miljoner.*

På inkomstsidan beräknas 2,676 miljoner
från skatter, från uppbörd i statens verksam-
het samt inkomster från affärsfonderna. Om-
kring 61 procent av de löpande utgifterna täc-
kas av dessa inkomster, men endast 54 procent
av de totala utgifterna.

Det gångna årets formella budgetunderskott
väntades bli "blott" 1,300 miljoner kr. Den
verkliga siffran stiger, på grund av att äldre
reservationer kommit till användning. Under-
skottet räknas till omkring 1,650 milj. kr. Yt-
terligare omkring 200 måste läggas till, på
grund av att för upprustningens femårsplan

* Statsbudgeten är som bekant uppdelad på
driftsbudgeten och kapitalbudgeten.

endast en femtedel bokförts på årets utgifter, medan i verkligheten en större summa utbetalats.

Liksom underskottet måste kapitalbudgetens utgifter finansieras med lån. Efter minskning med vissa avskrivningsposter och bokföringstransaktioner återstår en summa på omkring 400 milj. kr. De sammanlagda statliga lårefinansierade utgifterna uppskattades av prof. Ohlin till omkring 2,250 milj. kr. Läggas därtill de utgifter, som täckas av verkliga inkomster — eller 2,676 milj. kr. — så finner man, att *de statliga utgifterna torde uppgå till bortåt 5,000 miljoner kronor för det nu förflutna budgetåret*. Under därförut gångna budgetår var motsvarande siffra omkring 4,000 milj. kr. Under det budgetåret växte statsskulden med 1,740 milj. kr., medan under sistförflutna budgetår statsskulden ökats med mer än 2 miljarder. Därmed är statsskulden omkring 9 miljarder.

Bortser man från kapitalbudgeten, som även under fredstid finansieras lånevägen, så blir resultatet, att omkring 60 proc. av utgifterna motsvaras av verkliga inkomster och resten upplånas. Proportionen är inte mycket bättre än i en del krigförande länder.

Det beskattningsbara beloppet, som ligger till grund för den direkta statliga beskattningen, var för 1942 5,060 milj. kr. eller nästan samma summa som hela sista statsbudgeten på närmare 5 miljarder. Före kriget voro de statliga utgifterna ungefär hälften så stora som motsvarande beskattningsbara belopp. Därtill

kommer så omkring 1 miljard, som kommuner och landsting ge ut. Emot dessa väldiga utgiftssummor står en nationalinkomst som beräknas till 13 miljarder efter avdrag för tömda lager. Kriget gör sig, som man ser, också kännbart för vårt vidkommande. Militarismen är en girigbuk.

Enligt konjunkturinstitutets rapport i maj Över inkomstutveckling och köpkraftsöverskott under krigsåren har landets totala inkomstsumma stigit från inte fullt 11 miljarder kr. år 1939 till omkring 14,4 miljarder år 1942 eller med 32 proc. I den senare summan ingår emellertid belopp som erhållits genom lagerminskning etc. Den verkliga nationalinkomsten — betraktad som värdet i kronor av varor och tjänster — beräknas därför ha stigit med omkring 25 proc. eller ungefär lika mycket som lönerna för arbetare och tjänstemän. Med hänsyn till prisstegringen på ungefär 50 proc. innebär detta emellertid en faktisk minskning av realinkomsten framkallad särskilt genom avspärrning och svaga skördar. Den totala konsumtionsvolymen beräknas också under de tre åren ha sjunkit med 17 proc. Konsumtionsreduktionen inträdde väsentligen under de två första åren. För det tredje året uppgick den blott till 3 proc. Man hoppas, att ingen försämring inträder i år.

År 1942 låg löneinkomstsumman 14 proc. högre än året förut, medan konsumtionsutgifterna stego med 7 proc. Det här uppkomna "köpkraftöverskottet" tog sig bland annat uttryck däri, att summan för heminredning och hemmaskiner steg 37 proc. och utgifterna för bio- besök växte med 30 proc.